

398

ԳՐԱՍԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

Գ. Տ Ա Ր Ի

«Եւ ստուշիք որդւոց ձերոց
խօսել զստա ի նստել ի տան.
Եւ ի գնալ ի ճանապարհի եւ
ի ննջել եւ ի յառնել»:

V. Մոլ. Ժ. 19.

ՀԱՄԱԶԱՆ ԺՐՔԳՐԻ ՀՈՅՆԻՐ ԻԹԱՆՈՒԹԵԱՆ

Յ ԿՐՕՆ .
ԵՐՐՈՐԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ ա գ ձ ե ց

Ս Ա Հ Ա Կ Ք Ա Հ . Ս Ա Հ Ա Կ Ե Ա Ն Ց

(Միարան Մողեւոյ Ս. Գեորգ եկեղեցւոյ)

Յարմար է կրօնաւայցնեիրին մեղրի տակ ունենալ իմ
«Գառաղիք կրօնի» հատր II. մասն ա. եւ ք.

ТИФЛИСЪ

Типография П. Маргиросианца, Орбел. ул. д. № 1-2.

1893

2(075)
U-15

44575-111

Апр. 2(075)
2-6306/32 U-15

Handwritten mark or signature.

ԴԱՍԱՏԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

Գ. Տ Ա Ր Ի

»Եւ ուսուսչիք որդւոց ձերոց
խօսել զսոսա ի նստել ի տան.
եւ ի դնալ ի ճանապարհի եւ
իննջել եւ ի չառնել«:
Վ. Մովս. Ժ. 19.

ՀԱՄԱՁԱՆՆ ԹՐԱԳՐԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԻԹՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ ա գ ճ ե ց

Ս Ա Հ Ա Կ Ք Ա Հ . Ս Ա Հ Ա Կ Ե Ա Ն Յ

(Միաբան Մողնուց Ս. Գեորգ եկեղեցւոյ)

Յարմար է կրօնուսոյցներին ձեռքի տակ ունենալ իմ
«Գասազիրք կրօնի» հատոր II, մասն ա. եւ բ.

Инд. № 17545

ТИФЛИСЪ

Типография И. Мартиросянца, Орбел. ул. д. № 1-2.

1893

2010

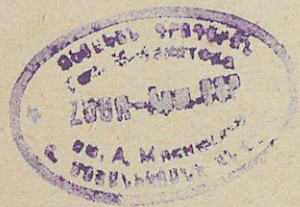
8 700 0

Handwritten signature or mark at the bottom right.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 8-го октября 1893 года.

Հ Ի Ա Մ Ա Ն Ա Ի

**ՏԵՂԱԿԱԼԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ
ԲԱՐՁՐ ՍՐԲԱԶԱՆ Ե Ր Ե Մ Ի Ա ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ**

29606-63

Առաջին տպագրութիւն—1892 թ. սեպտեմբերի 10-ն:

Երկրորդ տպագրութիւն—1892 թ. հոկտեմբերի 21-ն:

Երրորդ տպագրութիւն—1893 թ. հոկտեմբերի 8-ն:

§ 1.

Ա Ն Ա Ռ Ա Կ Ո Ր Դ Ի Ն

Մի մարդ ունէր երկու որդի: Մի օր փոքրն ասաց հօրը. «Հայր, տնւր ինձ իմ բաժինը քո ունեցուածից»: Հայրը իւր ունեցածից նրան Հասանելի բաժինը տուաւ: Չատ օր չանցած՝ փոքր որդին զնաց Հեռու աշխարհ և այնտեղ իւր ունեցածը վառնեց՝ անառակ կեանք վարելով:

Երբ բոլորը կերաւ, վերջացրեց, Հէնց այն ժամանակ այն երկրումն էլ սաստիկ սով ընկաւ: Նա սկսեց մուրացկանութեամբ ապրել: Վերջը զնաց այն երկրի քաղաքացիներից մինի մօտ ծառայութեան մտաւ: Նա էլ ուղարկեց իւր Հանդը, որ խոզեր արածացնէ: Փոքր որդին գոհ կլինէր, եթէ խոզերի կերած կերակուր էլ ունենար, բայց այդ էլ ձեռք չէր ընկնում:

Նա սկսաւ մտածել և ինքն իրան ասել. «Քանի՛ վարձկաններ իմ հօր տանը Հաց են ուտում, իսկ ես այստեղ սոված մեռնում եմ. կըզնամ հօրս մօտ և կասեմ նրան—Հայր, ես մե-

դաւոր եմ քո և Աստուծու առաջ. այլևս ար-
ժանի չեմ քեզ որդի կոչուելու. ընդունիր ինձ
իբրև քո վարձկաններից մինը:

Փոքր որդին վերկացաւ և եկաւ Հօր մօտ:
Հայրը հեռուից նկատեց նրան. դուժը շար-
ժուեց. առաջ վագեց. վզովն ընկաւ և համ-
բուրեց: Որդին ասաց. «Ես մեղաւոր եմ քո և
Աստուծու առաջ. այլևս արժանի չեմ քո որ-
դին կոչուելու»: Հայրն ասաց իւր ծառաներին.
«Հանէք սրա հին շորերը և նորը հագցրէք.
մատանին դրէք մատին. ոտներին կօշիկներ
հագցրէք. մսացու եզը մորթեցէք. ուտենք և
ուրախանանք, որովհետև իմ այս որդին մե-
ռած էր, կենդանացաւ, կորած էր, գտնուեց»:
Ամենքն էլ սկսեցին զուարճանալ:

Այդ միջոցին մեծ որդին հանդումն էր:
Երբ տուն դարձաւ՝ երգելու և պարելու ձայներ
լսեց: Ծառաներից մինին կանչեց իւր մօտ և
հարցրեց, թէ այդ ինչ է: Նա էլ պատասխա-
նեց. «Եղբայրդ դարձել է. քո հայրը մսացու
եզը մորթել տուաւ նրա դալստեան պատճառով
և ահա ամենքն ուրախանում են»:

Սա բարկացաւ և ներս չէր կամենում մըտ-
նել, բայց հայրը դուրս եկաւ և աղաչում էր
նրան տուն գալ: Նա բարկացած պատասխան

տուաւ Հօրն ու ասաց. «Այս քանի տարի է
ծառայում եմ քեզ. քո խօսքից երբէք դուրս
չեմ եկել, բայց ինձ մի ուլ էլ չտուիր, որ բա-
րեկամներիս հետ ուրախանամ, իսկ այդ որդիդ,
որ քո կաշքը կերաւ, նրա համար մսացու եզն
ես մորթել»:

Հայրն ասաց նրան. «Որդեակ, դու ամեն
ժամանակ ինձ մօտ ես և այն ամենն ինչ որ
իմս է, քոնն է. դու պէտք է ուրախանաս,
որովհետև քո եղբայրը մեռած էր, կենդանա-
ցաւ, կորած էր, գտնուեց»:

§ 2.

Ո Ղ Ո Ր Մ Ը Ն Ս Ը Մ Ը Ր Ը Յ Ո Ւ Ը Ռ Ը Կ Ը

«Յիսուս հետևեալ առակը սլատմեց մի օրի-
նականի:

Մի մարդ Երուսաղէմից գնում էր Երիջով
քաղաքը, ճանապարհին աւազակների ձեռն ըն-
կաւ: Աւազակները կողոպտեցին անձանօթին.
խոցոտեցին. կիսամահ թողին և գնացին:

Պատահմամբ մի քահանայ այդ ճանապար-
հովն անցկացաւ. տեսաւ նրան, բայց անցկա-
ցաւ, գնաց առանց ուշադրութիւն դարձնելու:
Յետոյ նոյն տեղովն անցկացաւ մի ղևտացի:
Նա ևս տեսաւ և անցաւ, գնաց: Եկաւ մի սա-

մարացի ճանապարհորդ. տեսաւ նրան և խղճաց. իջաւ գրաստից. մօտ եկաւ. վէրքերը փաթաթեց, վրան ձէթ և զինի ածեց. գրաստի վրայ դրաւ. իջևան հասցրեց և հող տարաւ նրա վրայ: Հետևեալ օրը, երբ պէտք է հեռանար, երկու դահեկան հանեց, իջևանի տիրոջը տրուաւ և ասաց. «Խնամք տար սրան և ինչ ծախս դրա համար անես, վերագարձիս կվճարեմ»:

Հիմա այն երեքից ո՞րն է երևում քեզ թէ ընկեր է եղել աւաղակների ձեռն ընկած մարդուն»: Օրինականն ասաց. «Նա՛ որ ողորմութիւն արաւ՝ խղճաց»: Այն ժամանակ Յիսուս ասաց. «Գնա՛, դու էլ այնպէս արա՛»:

§ 3.

ՈՐՈՄԻ ԱՌԱԿԸ

Յիսուս մի ուրիշ առակ էլ ասաց—երկնքի արքայութիւնը նման է այն մարդուն, որ իւր արտումը բարի սերմը ցանեց: Քայց երբ մարդիկ քուն եղան, թշնամին եկաւ, արտի մէջ որոմներ ցանեց ու գնաց: Երբ խոտը բուսաւ, պտուղ տուաւ, այն ժամանակ որոմներն էլ երևեցան:

Տան տիրոջ ծառաները մօտ եկան և ասացին. «Տէր, մի՞թէ՞ դու քո արտումը բարի

սերմը չցանեցիր, որոմները ո՞րտեղից են»: Նա պատասխանեց և ասաց. «Այդ թշնամի մարդու արած է»: Պառաներն ասացին. «Կամենում ես, որ գնանք և դուրս հանենք»: Նա պատասխանեց. «Ա՛յ, մի՛ գուցէ որոմները քաղելիս, ցորենն էլ նրանց հետ արմատախիլ անէք, թողէք որ երկուսն էլ միասին մեծանան մինչև հունձը. իսկ հնձի ժամանակ կասեմ հնձողներին՝ առաջ որոմները քաղեցէք և խուրձ կապեցէք՝ այրելու, իսկ ցորենը ժողովեցէք իմ ամբարի մէջ»:

§ 4.

ԱՅԳՈՒ ՄՉԱԿՆԵՐԻ ԱՌԱԿԸ

Երկնքի արքայութիւնը նման է այն տանուտէր մարդուն, որ առաւօտը վաղ դուրս եկաւ այգու համար մշակներ վարձելու: Մշակների հետ օրը մի դահեկանի խօսելով՝ ուղարկեց իւր այգին: Փամը երեքի մօտ դուրս եկաւ, տեսաւ ուրիշ մշակներ, որոնք հրապարակում անդորձ կանգնել էին, ասաց նրանց. «Գուք էլ գնացէք իմ այգին և ինչ որ արժան է, կրտանաք»: Նրանք էլ գնացին: Գարձեալ հրապարակ դուրս եկաւ ժամը վեցին, իննին և նոյնպէս արաւ: Փամը տասն և մէկին մօտ՝

դուրս գալով՝ ուրիշ մշակներ դտաւ, որոնք պարապ կանգնած էին և ասաց. «Ի՞նչու էք այստեղ ամբողջ օրը պարապ կանգնել»: Ասացին նրան. «Որովհետեւ մեզ ոչ ով չվարձեց»: Այն ժամանակ ասաց. «Դուք էլ գնացէք իմ այգին և ինչ որ արժան է, կստանաք»:

Երեկոյեան՝ այգու տէրը վերակացուին ասաց. «Վանչի՛ր մշակներին և տո՛ւր նրանց իրանց վարձը՝ յետիններիցն սկսած մինչև առաջինները»: Փամը տասնևմէկին եկողները մօտեցան և մի մի դահեկան ստացան: Առաջին մշակներն էլ եկան և կարծում էին, թէ աւելի կստանան, բայց նրանք էլ մի դահեկան ստացան: Բայց նրանք տանտիրոջից տրտնջացին և ասացին. «Այդ յետինները մի ժամ գործեցին և դրանց էլ մեզ հետ հաւասար վարձատրեցիր. մենք ենք օրուայ տաքութիւնը և ծանրութիւնը քաշել»: Նա էլ նրանցից մինին պատասխանեց և ասաց. «Քնկեր, քեզ չեմ զրրկում. չէ՞ որ դու ինձ հետ մի դահեկանով համաձայնեցար. քո վարձն ա՛ռ և գնա՛. ես կամենում եմ որ այն ուշ եկողին էլ քեզ չափ տամ. կամ միթէ ես իշխանութիւն չունեմ իմ ստացուածի հետ այնպէս վարուելու, ինչպէս իմ ցանկութիւնն է. ինչու ես նախանձում իմ առատաձեռնութեան վրայ»:

Այսպէս յետինները կլինին առաջին, իսկ առաջինները՝ յետին:

§ 5.

Ք Ա Ն Ք Ա Ր Ն Ե Ր Ի Ա Ռ Ա Կ Ը

Մի մարդ օտար երկիր էր գնում: Կանչեց ծառաներին և իւր ունեցածը նրանց յանձնեց — մէկին հինգ քանքար տուաւ, միւսին՝ երկու, իսկ երրորդին՝ մի — իւրաքանչիւրին իւր կարողութեան համեմատ և շտապով հեռացաւ:

Հինգ քանքար ստացողը գործ գրաւ փողը և նրանով ուրիշ հինգ քանքար ևս շահուեց, նոյնպէս և երկու քանքար ստացողը գործ գրաւ և երկու քանքար ևս շահուեց: Իսկ մի քանքար ստացողը գնաց, զետինը փորեց ու տիրոջ տուած քանքարը թաքցրեց:

Մի քանի ժամանակից յետոյ վերադարձաւ ծառաների տէրը և նրանցից հաշիւ պահանջեց: Հինգ քանքար ստացողն եկաւ և շահեցրած հինգ նոր քանքարը տիրոջը տալով ասաց. «Տէ՛ր, դու ինձ հինգ քանքար տուիր, ահա՛ ուրիշ հինգ քանքար ևս աշխատել եմ դրանով»: Տէրն ասաց նրան. «Զատ լաւ, բայի և հաւատարիմ ծառայ, որովհետեւ քիչ բանի մէջ հաւատարիմ գտնուեցար, շատ բաների վր-

րայ կառավարիչ կնշանակեմ քեզ, եկ, մասնակից եղիր քո տիրոջ ուրախութեանը»: Մօտ եկաւ երկու քանքար ստացողն և ասաց. «Ինձ երկու քանքար տուիր, տէր, ահա՛ ուրիշ երկուսը ևս շահել եմ դրանով»: Տէրն ասաց նրան. «Չնոտ լաւ, բարի և հաւատարիմ ծառայ, որովհետեւ քիչ բանի մէջ հաւատարիմ գտնուեցար, շատ բանի վրայ կառավարիչ կնշանակեմ, եկ, մասնակից եղիր քո տիրոջ ուրախութեանը»:

Մօտ եկաւ մի քանքար ստացողն և ասաց. «Տէր, ես գիտէի, որ դու խիստ մարդ ես, հնձում ես այնտեղից, ուր չես ցանել և հաւաքում ես, ուր չես փռել, ուստի վախեցայ քեզնից, գնացի և քո քանքարը զետնի մէջ թաքցրի— ահա՛ քեզ քո տուածը»: «Չնոտ և վատ ծառայ, երբ դու գիտէիր, որ ես հնձում եմ այնտեղից, ուր չեմ ցանել, և հաւաքում, ուր չեմ փռել, ինչու չցանձնեցիր իմ արծաթը սեղանաւորին, որ ես այժմ տոկոսով պահանջէի նրանից: Ուրեմն առէ՛ք դրանից այդ քանքարը և տուէ՛ք տասն քանքար ունեցողին, իսկ այս անպիտան ծառային ձգեցէ՛ք մութը սենեակը, թող այնտեղ լաց լինի և ատամները կըրձտացնէ»:

§ 6.

Մ Ե Ծ Ա Տ Ա Լ Ե Ի Ա Ղ Գ Ա Տ Ղ Ա Զ Ա Ր Ո Ս Ի Ա Ռ Ա Կ Ը

Հարուստի մէկը հագնում էր ծիրանի և բեհեզ ու ամեն օր փառաւոր կեանք էր վարում: Մի աղքատ մարդ էլ կար՝ Ղազարոս անունով, որ հարստի դռանն էր ընկած վերքերով լիքը և կերակրում էր նրա սեղանից թափուած փշրանքներով: Չներբ գալիս և լիզում էին նրա վերքերը:

Աղքատը մեռաւ: Հրեշտակները տարան նրան Արրահամի դողը: Հարուստն էլ մեռաւ, բայց սա դժոխք գնաց: Երբ սա դժոխքում տանջանքների մէջ աչքերը բաց արաւ և հեռուից տեսաւ Ղազարոսին Արրահամի դողում նստած՝ ասաց. «Հայր Արրահամ, խղճա ինձ, ուղարկիր Ղազարոսին, որ մատի ծայրը ջրով թաց անէ և իմ պապակած լեզուն հովացնէ, որովհետեւ այս կրակի բոցերի մէջ տանջւում եմ»: Արրահամը պատասխանեց և ասաց. «Յիշիր, որդեակ, որ դու քո կենդանութեան ժամանակ վայելում էիր երկրային բոլոր բարութիւնները, իսկ Ղազարոսը չարջարում էր. այժմ նա այստեղ մխիթարւում է, իսկ դու տանջւում ես: Բացի դրանից մեր և ձեր մէջ

մեծ անդունդ կայ, այնպէս որ՝ ոչ մեր մօտից ձեր մօտ կարելի է անցնել և ոչ ձեր մօտից մեզ մօտ գալ»:

Հարուստն ասաց. «Աղաչում եմ, Հայր, ուղարկիր Ղազարոսին մեր տուն. ես հինգ եղբայր ունիմ. թող գնայ և նրանց զգուշացնէ, որպէսզի նրանք էլ չգան այս տանջանքի տեղը»: ԱրբաՀամը պատասխանեց. «Նրանք ունին Մովսէս և մարգարէներ, թող նրանց լսեն»: Հարուստը պատասխանեց. «Ոչ, Հայր ԱրբաՀամ, եթէ մեռելներից մինը երթայ, նրանք անպատճառ կապաշխարեն»: ԱրբաՀամը կրկնեց. «Երբ Մովսէսին և մարգարէներին չեն լսում, եթէ մեռելներից մինը յարութիւն առնէ և նրանց մօտ գնայ, դարձեալ չեն հաւատայ»:

§ 7.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ Ը

Կրկնել (Ա. Գործք. Երեւ. 8 և Գործք.)

«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն: Եւ օրհնութիւն քեզ ի բարձունս. օրհնեալ ես տէր Աստուած մեր. օրհնեմք զքեզ և գովեմք զքեզ: Խոստովանիմք զքեզ և երկիրպագանեմք քեզ.

փառաւորեմք զքեզ. գոհանամք տէր զքէն վասն մեծի փառաց քոց: Տէր թաղաւոր սուրբդ երկնային, Աստուած և Հայր ամենակալ: Տէր և որդի Հօր միածին Յիսուս Քրիստոս և սուրբ որդի: Տէր Աստուած գառն Աստուծոյ և որդի Հօր, որ առեր զմերս ի կուսէն: Աղորմեցար. բարձեր զմեզս աշխարհի և արդ ընկալ գաղաչանս մեր: Սուրբդ որ նստիս ընդ աջմէ Հօր սղորմեաց մեզ: Զի դու միայն սուրբ՝ դու միայն բարձրեալ ես՝ դու միայն տէր մեր Յիսուս Քրիստոս: Տէր և Հոգիդ սուրբ՝ որ ի փառս Աստուած ընդ Հօր. ամէն:

§ 8.

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Է Ս Մ Կ Ի Տ Ի Զ

Աւետոյում: Հրէից Հերովդէս թագաւորի ժամանակ մի քահանայ էր ապրում՝ անունը Զաքարիա: Նրա կնոջ անունը Եղիսաբէթ էր: Երկուսն էլ արդար էին և Աստուծու բոլոր պատուիրանները ճշտութեամբ էին կատարում: Նրանք զաւակ չունէին և երկուսն էլ ծերացած էին:

Մի անգամ երբ քահանայական պաշտօն կատարելու հերթը Զաքարիային հասաւ, տաճարը մտաւ խնկարկելու համար: Ժողովուրդը

դուրսն աղօթում էր: Խնկարկելու ժամանակ հրեշտակը երևաց Զաքարիային. նա խիստ վախեցաւ:

Հրեշտակն ասաց. «Մի վախենար, Զաքարիա, քո աղօթքը լսելի եղաւ. քո կին Եղիսաբէթը մի որդի կունենայ, որի անունը Յովհաննէս կգնես. նա Աստուծու առաջ մեծ կլինի և խորայէլի որդիներից շատերին զէպի ճշմարիտ Աստուածը կդարձնէ. նա կքարոզէ և Աստուծու համար ժողովուրդ կպատրաստէ»:

Զաքարիան պատասխանեց հրեշտակին. «Ի՞նչով պիտի իմանամ ես այդ բանը, որովհետեւ ես էլ, կինս էլ ծերացած ենք»: Հրեշտակը պատասխանեց. «Ես եմ Գարրիէլ հրեշտակը, որ կանգնում եմ Աստուծու առաջ. ես ուղարկուած եմ քեզ աւետելու. դու համը կմնաս մինչև այն օրը, երբ այս բոլորը կկատարուի, որովհետեւ ինձ չհաւատացիր»:

Զաքարիան պապանձուեց, իսկ ժողովուրդն սպասում էր նրան և զարմանում, որ նա այդքան ուշացաւ: Երբ տաճարից դուրս եկաւ, այլ ևս չէր կարողանում խօսել: Զաքարիան նշաններով խօսեց ժողովրդի հետ: Պաշտօնի օրերն անցնելուց յետոյ՝ վերադարձաւ տուն:

Ծ ն ու ն ու: Փամանակը լրացաւ և Եղի-

սաբէթը մի որդի ունեցաւ: Երբ նրա զրացինքը և ազգականները լսեցին, որ Աստուած մեծ ողորմութիւն է արել, շատ ուրախացան:

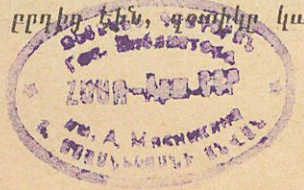
Եօթն օրից յետոյ պէտք է մանկանն անուն դնէին և կամենում էին Զաքարիա անուննել, բայց մայրն արդելում էր և ասում, թէ նրա անունը Յովհաննէս պէտք է լինի: Քարեկամները պատասխանեցին նրան, որ քո ազգականների մէջ ոչ ոք այդպիսի անուն չունի: Վերջն ամենքն էլ հօրը զիմեցին, թէ նա ինչ անուն կցանկանայ դնել:

Այն ժամանակ թուղթ չկար: Զաքարիան մի տախտակ պահանջեց և նրա վրայ գրեց. «Յովհաննէս է սրա անունը»: Խօսուցն լեզուն բացուեց—խօսում և օրհնում էր Աստուծուն: Ամենքն էլ զարմանում էին այս բանի վրայ և ասում. «Ինչ պէտք է դառնայ այս մանուկը»:

Մանուկ Յովհաննէսն աճում էր և հոգևով զօրանում: Նա անապատումն էր ապրում:

Ք ա ռ ո գ ու թ ի լ ն: Աստուած հրամայեց անապատում ապրող Զաքարիայի որդի Յովհաննէսին Յորդանանի կողմերը գնալ և քարոզել: «Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից», ասում էր ամենին Յովհաննէսը: Նրա շրթերը ուղտի բրդից էին, սրբիկը կաշից, իսկ

29606-67

կերակուրը մարախ և վայրենի մեղր էր: Յովհաննէսի մօտ էին գնում երուսաղէմացիները, Հրէաստանի բոլոր ժողովուրդը, Յորդանանի կողմերից և խոստովանում էին իրանց մեղքերը: Ավապաշխարում էր, Յովհաննէսը մկրտում էր նրբան Յորդանան գետի մէջ:

§ 9.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Մ Կ Բ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ե Ը

Կրէնէլ (փէ՛ս Ա. ասորի երէս 13) և ուրս

ԵՐԳ ԶՐՈՐՀՆԵԱՅ

Ո՛վ զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ, Արարիչն Աստուած ի Յորդանան եկեալ՝ Կամէր մկրտիլ ի ծառայէն իւրմէ. Չառնոյր Կարապետն զմկրտիլն ի յանձ:

Ո՛րքան զարմանալի է մեզ յայտնուած այս մեծ խորհուրդը—արարիչ Աստուածը Յորդանան գալով՝ կամենում էր մկրտուիլ իւր ծառայից: Բայց Կարապետ Յովհաննէսը յանձն չէր առնում մկրտելը:

Յորդանան լուեալ՝ փախստական հառնայր, Վտակ առ վտակ պատգամաւոր լինէր. Գետ, մի՛ զարհուրիք, քո արարիչն եմ՝ ես. Եկեալ մկրտիմ եւ լուանամ՝ զմեղս:

Յորդանանն այս բանը լսելով՝ փախչում էր, վտակը վտակին պատգամաւոր էր գնում (այս խորհուրդը յայտնելու համար): Գետ, մի՛ գարհուրիք, ես քո ստեղծողն եմ. եկել եմ, որ մկրտուիմ և լուանամ մեղքերը (ուրիշներին):

Այսօր ձայնն հայրական
Յերկնից իջեալ հաճոյական,
Սիրեցելոյ որդոյ վկայ.
Այ յորդորէ,
Գետ յորդորէ,
Գետ Յորդանան:
Յորդորական ձայնիւ երգէր
Մեծ Կարապետն Յովհաննէս:

Այսօր հաչր Աստուծու հաճութեան ձայնը լսում է երկնքից և վկայում է իւր սիրելի Որդու մասին: Այ՛ յորդորէ, գետ յորդորէ, գետ Յորդանան: Յորդորական ձայնով էր երգում մեծ Կարապետ Յովհաննէսը:

§ 10.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Տ Ա Ճ Ա Ր Տ Ա Ն Ո Ւ Ի Լ Ը

Երեխայի ծննդից քառասուն օր յետոյ՝ Մովսիսի օրէնքին համաձայն, եթէ արու էր և անդրանիկ, ծնողները տանում էին Երուսաղէմ, նուիրում էին տաճարին և յետոյ զոհ ա-

ներով յետ էին դնում: Հարուստները բերում էին գառը, իսկ աղքատները մի զոյգ տատրակ կամ աղաւնի:

Յիսուսի ծնողներն աղքատ էին, զրա համար էլ մի զոյգ աղաւնի տարան:

Այդ միւսնայն ժամանակում Երուսաղէմում բնակուած էր մի ծերունի մարդ, որի անունն էր Սիմէօն: Այս մարդն արդար էր և աստուածավախ: Սուրբ Հոգին խոստացաւ, որ նա չբախտի մեռնի մինչև որ աշխարհիս Փրկչին՝ Յիսուս Քրիստոսին տեսնէ: Երբ մանուկ Յիսուսին տաճար բերին, սուրբ Հոգւոյ ազգմամբ նա ևս եկաւ այնտեղ. մանկանը գիրկն առաւ. օրհնեց և ասաց. «Տէր, այժմ կարող եմ մեռնել, որովհետեւ ես տեսայ այն Փրկիչը, որին դու պատրաստել ես բոլոր ազգերի համար»: Ծնողները զարմանում էին ծերունու խօսքերի վրայ: Սիմէօնն օրհնեց մանուկ Յիսուսին և Մարիամին:

Տաճարում կար մի այրի կին՝ Աննա անունով. նա մարգարէուհի էր, 48 տարեկան. տաճարից ոչ մի ժամանակ չէր հեռացել. իւր օրերը ծոմով և աղօթքով էր անցկացնում ու զիշեր ցերեկ ծառայում էր Աստուծուն: Երբ սա մանուկ Յիսուսին տեսաւ, շնորհակալութիւն արաւ Աստուծուն և պատմում էր ամենին, որ նա տեսել է խոստացեալ Մեսիային:

Ամենայն տարի փետրուար ամսի 14-ն տօնում ենք Յիսուսի տաճարին ընծայուելը: Տօնի անունն է Տեառնը ն գ առ ա ջ, որովհետեւ Սիմէօն ծերունին Յիսուսի (Տիրոջ) առաջ դուրս եկաւ:

ՏԱՂ ՏԵԱՌՆԸՆԴՄՈՒԱՋԻ

*Քրիստոս փառաց թագաւոր,
Այսօր եկեալ յընծայումն՝
Կատարելով նա զօրէնս
Քառասնօրեայ զալստեամբն:*

Փառքի թագաւոր Քրիստոսը կատարելով օրէնքը, եկաւ տաճարին ընծայուելու՝ քառասնօրեայ հասակում:

*Ձոր մարգարէն Եսայի
Յառաջագոյն զուշակեաց
Երդուսաղէմ քաղաքին,
Սիմէօնի ծերունայն:*

(Այն), որ մարգարէն առաջուց գուշակեց Երուսաղէմ քաղաքին, Սիմէօն ծերունուն:

§ 11.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Մ Տ Ե Ռ Ի Մ Է Ե Բ Ո Ւ Ս Ա Ղ Է Մ

Յիսուս Բեթանիայից դարձաւ Երուսաղէմ: Երբ Ձիթենեաց լերան մօտեցաւ, աշակերտնե-

րից երկուսին ուղարկեց և ասաց. «Գնացէ՛ք այս գիւղը, որ ձեր առաջնն է, այնտեղ կգտնէ՛ք մի կապած էջ, բացարէ՛ք և բերէ՛ք: Աշակերտները գնացին և այնպէս արին, ինչպէս որ Յիսուս հրամայել էր—բերին էջը և իրանց հանդերձները վրան ձգեցին: Յիսուս նստեց նրա վրայ: Փողովրդից շատերն իրանց հանդերձները ճանապարհի վրայ փռեցին, շատերն էլ ծառից ճիւղեր էին կտրում ու ճանապարհի վրայ փռում:

Երբ Յիսուս Ձիթենեաց սարից սկսեց իջնել, աշակերտներն սկսեցին փառաբանել Աստուծուն այն ամենի համար, ինչ որ տեսնում էին: Իսկ ժողովրդից շատերը, որոնք տօնի պատճառով քաղաք էին եկել, երբ տեսան, որ Յիսուս Երուսաղէմ է մտնում, արմաւենու ճիւղեր վեր առան և դուրս եկան նրա առաջ:

Երբ Յիսուս մօտեցաւ քաղաքին, ասաց. «Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, երանի դու գոնէ այսօր զգայիր, թէ որն է քո օգուտը, բայց այդ բանը դու չես տեսնում: Ազան օրեր, երբ քո թշնամիները չորս կողմից պատնէշներով կպատեն. քեզ հիմնայատակ կանեն, որդիքդ քո մէջ կրկոտորեն ու չեն թողնիլ, որ քո միջումը քարը քարի վրայ կանգնէ»:

Փողովուրդը շրջապատել էր Յիսուսին. ազաղակում էր և ասում. «Ո՛վսաննա Գաւթի

որդուն, օրհնեալ է տիրոջ անունով եկող Թաղաւորը, նվսաննա բարձրումը»: Իսկ երբ Երուսաղէմ մտաւ, ամբողջ քաղաքը շարժուեցաւ. ամեն ոք հարցնում էր. «Ո՞վ է սա»: Յետը եկող ժողովուրդը պատասխանում էր. «Սա Յիսուսն է՝ Նազարէթի մարդարէն»:

Այդ օրը կոչւում է Ծաղկազարդ և սօնում են Զատիկից մի շաբաթ առաջ՝ կիրակէ օրը: Այդ օրը եկեղեցում կանաչ ճիւղեր են բաժանում, որ լիշեցնում է նախկին ձիթենին և արմաւենին:

ՀԱՐԱԿԱՆ ԾԱՂԿԱԶԱՐԻ

*Յորժամ՝ եկն Յիսուս
յեերուսաղէմ՝ ի քաղաքն,
Ընդ առաջ ելին ծերքն ոստովք ձիթենեօք
Եւ զԱստուածորդին փառատրէին:*

Երբ Յիսուս Երուսաղէմ քաղաքն եկաւ, ձերբեր նրա առաջ դուրս եկան՝ ձեռներին բռնած ձիթենու ճիւղեր և փառաւորում էին Աստուծու որդուն (Յիսուսին):

*Ի լեռնէ Ձիթենեաց
Տարածանէին մանկունքն զհանդերձս
իրեանց,*

*Եւ ոստս ի ծառոց բերեալ մատուցանէին
Աստուածորդոյն՝ սուրբ Թագաւորին:*

Ձիթենեաց լեռնիցն սկսած եբրայեցոց մանուկները փռում էին իրանց հանդերձները ճանապարհի վրայ. ծառերից ճիւղեր էին կտրում և մատուցանում Աստուածորդուն՝ սուրբ Թագաւորին (Յիսուսին):

*Ոստովք եւ տերեւեալ ձիթենեօք
Եբրայեցոց մանկունքն օրհնէին,
Ուրախ լե՛ր Երուսաղէմ՝ քաղաք
Եւ ցնձա՛ Սիօն մայր եկեղեցի:*

Եբրայեցոց մանուկները ոստերով և տերեւազարդ ձիթենիներով օրհնում էին և ասում. «Ուրախացիր, Երուսաղէմ քաղաք և ցնձա՛ մայր եկեղեցի Սիօն»:

§ 12.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Խ Ա Չ Ե Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Արի՛նէլ Յիսուսի խաչելութիւնը (տե՛ս Ա. դարէ, էջն 28) սպո

Երբ Պիղատոսը հաստատեց հրէաների վըճիւրը, զինուորները հանեցին Յիսուսի կարմիր քղամիտը և հագցրին իւր շորերն ու տարան խաչելու: Յիսուս ինքն էր տանում իւր խաչափայտը:

Երբ եկան այն տեղը, որ գագաթն էր կոչւում, եբրայեցեղէն Պողոթա, Յիսուսին քացախ խմացրին՝ լեղիի հետ խառնած, որ ցաւը չզրկայ: Յիսուս ճաշակելուց յետոյ՝ չէր կամենում խմել: Նրա հետ խաչեցին երկու չարագործների էլ—մինին աջ, իսկ միւսին՝ ձախ կողմում: Ժամը երեքն էր, որ Յիսուսին խաչեցին: Յիսուսն ասաց. «Ներկը գրանց, Հնչը, որովհետև իրանք էլ չգիտեն, թէ ինչ են անում»: Պիղատոսը մի տախտակ կախել տուաւ խաչի վերեւից: Տախտակի վրայ գրած էր - Յիսուս Նազովրեցի Թագաւոր Հրէից: Այս տախտակը հրէաներից շատերը կարդացին: Այն ժամանակ քահանայապետներն ասացին Պիղատոսին. «Մի՛ գրիր Թագաւոր հրէից, այլ գրէ՛ր, որ ինքն էր ասում, թէ Թագաւոր եմ հրէից»: Պիղատոսը պատասխանեց. «Ինչ որ գրեցի, գրեցի»:

Զինուորները ծաղր էին անում նրան և ասում. «Եթէ՛ դու ես հրէաների Թագաւորը, փրկիր քեզ»: Անցուդարձ անողները հայհոյում էին նրան և գլուխները շարժելով ասում էին. Ո՛վ տաճարը քանդող և երեք օրում շինող, ազատիր քեզ, եթէ՛ Աստուծու որդի ես և իջիր «խաչիցը»:

Այսպէս էլ քահանայապետներն էին անում

դպիրներին ու ծերերի հետ միասին և ասում.
«Ուրիշներին ազատեց, ինքն իբրան չէ կարողանում ազատել. թէ որ նա իսրայէլի թագաւորն է, թող իջնէ խաչիցը և հաւատանք նրան»:

Խաչուած չարագործներից մինը ևս հայհոյում էր նրան և ասում. «Եթէ դու ես Քրիստոսը, փրկիր քո անձն էլ, մեզ էլ», իսկ միւսը սաստելով՝ պատասխանեց նրան և ասաց. «Գուչէն վախենում Աստուածանից, չէ՞ որ ինքդ էլ նոյն պատժի մէջն ես»:

Յիսուսի խաչի մօտ կանգնած էին նրա մայրը, մօրաքոյրը և Մարիամ մազդաղեանացին: Յիսուս տեսնելով իւր մօրը և այն աշակերտին, որին սիրում էր, մօրը մխիթարելու համար ասաց. «Ահա՛ քո մայրը»: Եւ այն ժամանակից սկսած աշակերտն իրան մօտ առաւ Մարիամին:

Ժամի 6-ին խաւար իջաւ բոլոր երկրի վրայ: Ժամը իննի դէմ (այսինքն մեր երեքին) Յիսուս բարձր ձայնով աղաղակեց և ասաց. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչու թողիր ինձ»: Սրանից յետոյ Յիսուսն ասաց. «Պարաւ եմ»: Զինուորներից մինը վերցրեց սպունգը. թաթախեց քացախի մէջ և եղեգնի ծայրին զրած՝ մօտեցրեց նրա բերանին:

Երբ Յիսուս քացախը ճաշակեց, ասաց. «Ամենայն ինչ կատարուած է»: Յիսուս մի ան-

գամ էլ խօսեց՝ ասելով. «Հայր, հոգիս քո ձեռն եմ աւանդում»: Այս ասելով՝ խոնարհեցրեց գլուխը և հոգին աւանդեց: Իսկոյն արևը խաւարեց. Երուսաղէմի տաճարի վարագոյրը երկու կտոր եղաւ՝ վերևից մինչև ներքև. երկիրը շարժուեց. ժայռերը պատառուեցան և գերեզմանները բացուեցան: Հարիւրապետը և պահապանները, երբ տեսան շարժը և այն ամեն եղածներն, ասացին. «Մշմարիտ որ սա Աստուծու որդի էր»: Ժողովուրդը, որ այս տեսարանը դիտելու համար եկել էր, եղած բաները տեսնելով՝ կուրծքերը ծեծում էին և յետ դառնում:

ՀԱՐԱԿԱՆ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ

Ո՛վ սքանչելի եւ տեսիլ ահաւոր, զարարիչն երկնի եւ երկրի այսօր տեսար ի խաչին:

Սքանչելի և զարհուրելի տեսարան—երկնքի և երկրի ստեղծողին այսօր խաչի վրայ տեսանք:

Տեսեալ զտէրն ի խաչին, խաւարեցաւ արեգակն եւ վարագոյր տաճարին ցելոյր վերուստ մինչ ի վայր:

Տիրոջը խաչի վրայ տեսնելով՝ արեգակը խա-
ւարեց, իսկ տաճարի վարագոյրը վերեւից մինչև վայր
պատառուեց:

Անարգաւարտ խաչեցաւ տէրն ի մէջ ի
յանօրինաց. զի 1998 զիրն որ ասէ, թէ ընդ
անօրէնս համարեցաւ:

Անպատիւ ձեով խաչուեցաւ տէրը երկու աւա-
զակների մէջ, որպէսզի կատարուի (մարգարէի) զը-
րածը, թէ անօրէնների կարգը դատուեցաւ:

§ 13.

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Թ Ա Ղ Ո Ւ Մ Ն Ե Ի
Յ Ա Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Կրիէլ Յիսուսի Ըսողուն և յորուրիւնը (որն Բ. որպի
էրն 14, 15 և այլ)

ՉԱՐԱԿԱՆ ԹԱՂՄԱՆ

Պարգեւատուն ամենեցուն

Այսօր ինդրի պարգեւս ի Պիղատոսէ.

Եւ արկողն զլոյս որպէս զօթոց

Հաւանի պատիլ ի Յովսէփայ: "

Ամենին պարգև տուողն այսօր ինքը՝ որպէս
պարգև է ինդրուսմ Պիղատոսից և նա, որ լոյսն
իբրև հանդերձ ունէր հագած, յանձն է առնում
Յովսէփից պատանուի:

§ 14.

Ք Բ Ի Ս Տ Ո Ւ Յ Ա Մ Բ Ա Ր Չ Ո Ւ Մ Ն

Կրիէլ Յիսուսի Համբարձուն (որն Բ. որպի էրն 16 այլ)

ՉԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԲԱՐՉՄԱՆ

Համբարձաւ տէրն մեր յերկինս՝

Ասելով աշակերտացն՝

Յստարուք ի քաղաքիդ յերուսաղէմ՝

Մինչև զգննուցուք զգօրութիւն ի քար-
ձանց:

Մեր տէրը երկինք համբարձաւ՝ ասելով աշա-
կերտներին. «Երուսաղէմ քաղաքում մնացէք՝ մինչև
վերեւից (երկինքից) գօրութիւն (Ս. Հոգւոյ շնորհը)
կատանաք:

Միաբանեալ սուրբ առաքեալքն

Միախորհ և միակրօն,

Միաբան նստէին ի սուրբ վերնատանն

Եւ ազն ունէին զայլատանն սուրբ հոգոյն:

Սուրբ առաքեալները մի սիրտ, մի հոգի դա-
ռած՝ վերնատանը նստած՝ սպասում էին սուրբ հոգ-
ւոյ գալստեանը:

Յանկարծակի նհաս

Ի նմանութիւն լուսոյ փայլման

*Եւ եկեալ ընակեցաւ ի սուրբ առաքեալսն
Մինչդեռ նստէին ի սուրբ վերնատանն:*

Լուսոյ փայլի նման յանկարծ եկաւ (Ս. Հոգին) և դադարեց առաքեալների մէջ, երբ որ նրանք վերնատանն էին նստած:

§ 15.

Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ

Կրօնէլ հոգեգալուստ (սե՛ս Բ. Գործ էրե՛ս 17)

ԱՐՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵԳԱԼՍԵՆՆ

*Առաքելոյ աղանւոյ
Իջանելով մեծածայն հնչմամբ՝ ի ըարձանց
Ի նմանութիւն լուսոյ փայլման հրազի-
նեաց զանկիզելի զաշակերտսն՝
Մինչդեռ նստէին ի սուրբ վերնատանն:*

Ուղարկուած աղանին վերեւից բարձր ձայնով իջաւ. նա, որպէս լուսոյ փայլ, առանց աչքելու՝ հրազինեց աշակերտներին, երբ որ վերնատանը նստած էին:

§ 16.

Ս Ո Ւ Բ Բ Ս Տ Ե Փ Ա Ն Ե Ո Ս Ե Ա Խ Ա Վ Կ Ա Յ

Հոգեգալստից յետոյ կարճ ժամանակուայ մէջ հաւատացեալների թիւն այնքան բազմացաւ, որ առաքեալներն այլ ևս չէին կարողանում հոգ տանել նրանց, ուստի ընտրեցին իրանց համար եօթն օգնականներ կամ սարկաւազներ: Իրանցից մինն էր Ստեփաննոսը:

Ստեփաննոսը մի շնորհալի մարդ էր—այնպէս էր քարոզում աւետարանը, որ ամենի սիրտը գրաւում էր և Քրիստոսին հետևող էր դարձնում: Հէնց դրա համար էլ շատերը նախանձեցին և նրան հակառակ էին խօսում, բայց Ստեփաննոսը Հոգւոյն սրբոյ շնորքով լցուած՝ ամենին էլ յաղթում էր: Թշնամիները երբ տեսան, որ խելքով նրան չեն կարողանում յաղթել, սկսեցին բամբասել, սուտ վկաներ գտան՝ որպէս թէ նրանք լսել են Ստեփաննոսից, որ ասել է, թէ Նազովրեցի Յիսուսը կքանդէ Երուսաղէմի տաճարը և Մովսէսի օրէնքները կփոխէ:

Սրա համար Ստեփաննոսին ատեան տարան և այս բանի համար զանգատուեցին նրանից: Քահանայապետը հարցրեց. «Ինչ որ քեզ վրայ ասում են, ճիշտ է արդե՞ք»: Ստեփաննոսը վեղեցիկ կերպով խօսեց և ցոյց տուաւ, որ ինքը

Աստուծու և նրա ծառայ Մովսիսի օրէնքները սիրում և կատարում է: Ընդհակառակը նրանք են Աստուծու օրէնքները չկատարողը և սրտով էլ շատ հեռի են նրանից:

Այս բանի վրայ խիստ բարկացան և սկսեցին ատամները կրճտացնել: Ստեփանոսն ամենևին չէր վրդովւում—խաղաղ, հանգիստ էր. նրա երեսին նայողը կկարծէր թէ հրեշտակ լինի: Ստեփանոսը երկինք նայեց և յետոյ ասաց. «Ահա ես տեսնում եմ երկինքը բացուած և Յիսուս Քրիստոս հայր Աստուծու աջ կողմում նստած»:

Այս որ լսեցին, ականջները խցեցին, բարձր ձայնով սկսեցին աղաղակել և չարձակուել Ստեփանոսի վրայ: Նրան դուրս տարան քաղաքից, շորերը հանեցին և դրին մի ջահիլ մարդու ոտների տակ, որի անունն էր Սաուղ: Յետոյ ամեն մինը մի-մի քար վեր առան և սկսեցին Ս. Ստեփանոսին խփել՝ քարկոծ անել:

Այս քարկոծելու ժամանակ Ս. Ստեփանոսն աղօթք էր անում իւր թշնամիների համար և ասում. «Տէր Յիսուս, ան իմ հոգին, մեղք մի համարիր սրանց արածը»: Այս խօսքերն ասաց և մեռաւ: Ս. Ստեփանոսի քարկոծմանը Սաուղն էլ մասնակից էր:

Այսպէս Ս. Ստեփանոսն առաջինը (նախ) եղաւ, որ արին թափեց՝ վկայուեց իւր տրուաւ, թէ Յիսուս Քրիստոսն Աստուծու որդի է և գրա համար էլ նախավկայ անունն ենք տալիս:

Ս. Ստեփանոս Նախավկայի տօնը կատարում ենք դեկտեմբերի վերջերին:

§ 17.

Ս Ա Ի Ո Ի Ղ Ի Դ Ա Ր Ձ Ը

Քրիստոսի հաւատացողների թիւը քանի գնում աւելանում էր և որքան աւելանում էր, այնքան էլ նրա թշնամիներն էին բազմանում: Դրանցից նշանաւոր է մինը, որի անունը Սաուղ էր: Այս այն Սաուղն է, որ Ս. Ստեփանոսի սպանմանն էլ մասնակից էր: Սա Երուսաղէմում մտնում էր տները, ուր որ Քրիստոսին հաւատացող էր գտնում, իսկոյն իշխանութեանն էր մատնում: Նա սրանով չբաւարանալ, գնաց քահանայապետի մօտ, իրաւունք խնդրեց, որ Դամասկոս քաղաքը գնայ և եթէ այնտեղ էլ հաւատացեալներ գտնէ, կապած Երուսղէմ ուղարկէ:

Գամասկոսին չհասած՝ յանկարծ երկնքից լոյս փայլատակեց: Սաւուղը երեսի վրայ ընկաւ: Երկնքից ձայն եկաւ, որ ասում էր. «Սաւուղ, Սաւուղ, քնչու ես ինձ հալածում»: Սաւուղը հարցրեց. «Ո՞վ ես, Տէր»: Չայնը պատասխանեց. «Ես այն Յիսուսն եմ, որին դու հալածում ես, բայց վեր կաց. գնա՛ քաղաք. այնտեղ կիմանաս, թէ ինչ պիտի անես»: Նրա հետ գնացող մարդիկը լուռ ու մունջ կանգնած էին, ձայնը լսում էին, բայց ոչինչ չէին տեսնում: Սաւուղը տեղից վեր կացաւ, բայց ոչինչ չէր տեսնում: Նրա ձեռից բռնած՝ տարան Գամասկոս: Նա այնտեղ քանի մի օր մնաց առանց ուտելու և խմելու:

Գամասկոսում բնակում էր Քրիստոսի աշակերտներից մինը, որի անունն էր Անանիա: Աստուած ասաց նրան տեսիլքում. «Անանիա»: Նա պատասխան տուաւ և ասաց. «Այստեղ եմ, Տէր»: Տէրն ասաց. «Վեր կաց և գնա՛ այն փողոցը, որ կոչւում է ուղիղ. այնտեղ Յուդայի տանը հարցրու տարտնացի Սաւուղին, նա դեռ աղօթքը չէ վերջացրել»: Անանիան պատասխան տուաւ և ասաց. «Այդ մարդու մասին շատերիցն եմ լսել, որ քեզ հաւատացողներին չարչարում էր Երուսաղէմում. այժմս էլ քահանայապետից իրաւունք է ստացել այստեղ դալ և շղթայով

կապել նրանց, որոնք քեզ հաւատում են»: Աստուած ասաց նրան. «Գնա՛, նա իմ ընտրութեան անօթն է. նա կվկայէ իմ մասին և կքարոզէ հեթանոսներին՝ թաղաւորների և իւրայէլի որդւոց առաջ»:

Անանիան գնաց Յուդայի տուն, ձեռը զըլխին դրաւ և ասաց. «Սաւուղ եղբայր, վերև մտիկ տնւր, այն Յիսուսը, որ ճանապարհին քեզ երևաց, նա ուղարկեց ինձ քեզ մօտ, քո աչքերը բժշկեմ, որ սուրբ Հոգւով լցուես»: Քրիստոնեաներին հալածող Սաւուղը հաւատաց Քրիստոսին և քրիստոնեայ գարձաւ: Սրանից լետոյ մի քանի օր Գամասկոսում մնաց Յիսուսի աշակերտների մօտ:

Սաւուղը քարոզում է Յիսուսի մասին: Սաւուղը միւս օրն սկսաւ քարոզել Յիսուս Քրիստոսի մասին: Նա՛ որ եկել էր հալածելու հաւատացեալներին, ինքը հաւատացեալ է դարձել: Լսողները զարմանում էին և ասում. «Սա այն մարդը չէ՞, որ եկել էր Յիսուսի հաւատացողներին բռնելու և կապած քահանայապետի մօտ ուղարկելու»: Սաւուղը և՛ս աւելի զօրանում էր և քարոզում Գամասկոսում: Գամասկոսացիք չէին կարողանում նրան պատասխան տալ, վճռեցին, որ սպանեն նրան: Քաղաքի դռների մօտ պահապաններ էին նշանակել, որ չփախէ: Այս

բանն իմացան Յիսուսի աշակերտները—զիշե-
րով քաղաքի պարսպից վայր թողին և փախցրին:

Սաւուղը դարձաւ Երուսաղէմ և եկաւ ա-
ռաքեալների մօտ: Ոչ ոք չէր ուզում հաւա-
տալ, թէ նա Յիսուսի աշակերտ է դառել: Ա-
շակերտներից մինը, որի անունը Քառնաբաս
էր, պատմեց առաքեալներին Դամասկոսի ճա-
նապարհին պատահածը և այն՝ թէ ինչպէս
Սաւուղը քարոզել է նոյն քաղաքի ժողովրդին:
Այնուհետև Սաւուղը համարձակ կերպով քա-
րոզում էր Երուսաղէմի մէջ նազովրեցի Յիսուսի
մասին: Հրէաները շատ բարկացան և մտները
դրին սպանել նրան: Բայց առաքեալները խոր-
հուրդ տուին նրան հեռանալ Հայրենի Տարսոն
քաղաքը:

§ 18.

Ս Ա Ն Դ Ո Ւ Խ Տ Կ Ո Յ Ս

Կրէնէլ Թաբեաս և Բարդուղիմէոս (դէ'ս Բ. Գործք 25)

Ս. ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԿՈՒՍԻ ԶԱՐԿԱՆԸ

Քեւ պարծի այսօր սուրբ եկեղեցի.
Ո՛վ վկայունի սուրբ Սանդուխտ.
Որ գնայրականն քո թողեր գալաշտոն
Վասն Բրիստոսի հեղեր գարինն քո սուրբ:

Ո՛վ վկայունի Ս. Սանդուխտ, քեզանով այսօր
պարծենում է Ս. եկեղեցին, որովհետև թողեցիր հաչ-
րական աթոռի մեծութիւնը և Քրիստոսի համար
սուրբ արիւնդ թափեցիր:

Աշակերտեցար առաքելոյն Թաղէի
Եւ ի հաւատս ճշմարիտս հաստատեցար՝
Ոչ խառնելով ընդ հեթանոսական պաշտօնս՝
Արժանի եղեր վերանալ առ Հայր

Թաղէոս առաքեալին աշակերտունի դարձար.
(նրա ձեռքով) ճշմարիտ հաւատի մէջ հաստատուե-
ցար. մերժեցիր հեթանոսութիւնը և արժանացար
երկինք գնալու՝ Հայր Աստուծու մօտ:

§ 19.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻ ԽՈՐՎԻՐԱՊ ՄՏՆԵԼԸ

Կրէնէլ Ս. Գրիգոր Լոսանորիչ յօրուածի համոզաբարտն հո-
րուածը (դէ'ս Բ. Գործք Էբէս 28) Էս այս

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻ ԶԱՐԿԱՆԸ

Յարակից հոգեղինաց երկնային զօրացն
Սրբափայլ զգեստուք, տէր Գրիգորիոս,
Ի խոր վիրապին իջեր ի տղմին ի մէջ դառ-
նաշունչ օծիցն,
Զի փրկեսցես գմեզ ի չար վեշապէն:

Ո՛վ տէր Գրիգորիոս, դու քո մաքուր զգեստով (անարատ վարքով) հրեշտակներին դասակից եղար, դու իջար դառնաշունչ օձերով լիքը Խորվիրապի տղմի մէջը, որպէսզի մեզ փրկես չար վիշապիցը (սաստանայից):

§ 20.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻ ԽՈՐՎԻՐԱՊԻՑ ԳՈՒՐՄ ԳԱԼԸ

Կրէնէ՛ւ Ս. Գրիգոր Լուսանորիչ յօրոսօձի հոմայտոսիոսն հոորոսօձը (տէ՛ս Բ, որքի՛ էքէ՛ս 28) եւ այլա

Հայաստանեաց հայր հաւատոյ հեղինակ ընտրեալ Ճգնողական վարուք, տէր Գրիգորիոս, ի կոճնդս ոլորեալ, հոսեալ յարեմէ սրունք սրբասնեալ մարմնոյդ՝ Հաստատելով զմեզ ի վէժ՝ հաւատոյ:

Հայաստանցիներիս հաւատոյ հայր, ո՛վ Ս. Գրիգորիոս, դու քո ճգնողական վարքովը ընտրուեցիր հեղինակ. սուրբ մարմնուդ սրունքները կոճղի մէջ արինաքամ արիւր, որպէսզի մեզ հաստատես հաւատոյ վիմի վրայ:

Տանն Աստուծոյ տեսանող ըարի Արժանացեալ ընտրհիւ, տէր Գրիգորիոս,

Կործանիչ ըագնեաց, քակտիչ մեհնեաց զօրութեամբ խաչին Քահանայապետ ընտրեալ Աստուածային յայտնութեամբն:

Ո՛վ տէր Գրիգորիոս, դու քո ստացած շնորհով Աստուծու տանը (եկեղեցուն) բարի կառավարիչ եղար. խաչի զօրութեամբ բազիններն ու մեհեանները քանդեցիր ու քահանայապետ ընտրուեցար Աստուծու յայտնութիւնով:

§ 21.

Ս. ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒԻ ԵՒ ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՋՏՈՑ

Սուրբ Գրիգոր լուսաւորչից լետոյ կաթողիկոսութիւն էին անում նրա ժառանգները: Լուսաւորչի տան վերջին ժառանգն էր Ս. Սահակ պարթևը: Սա շատ խելօք մարդ էր, առաքինի և բարեպաշտ: Թէև ամբողջ Հայաստանը վաղուց քրիստոնեայ էր, բայց հայերէն սեփական գիր չունենալու պատճառով՝ քրիստոնէութիւնը ժողովրդի համար անհասկանալի էր մնում: Եկեղեցիներում սուրբ գիրքը կարդացւում էր կամ յունաց կամ ասորոց լեզուով: Նոյն լեզուներով էր լինում և ժամերգութիւնը: Սուրբ Սահակը շարունակ մտածում էր այս մասին և աշխատում էր հայերէն գիր գտնել:

Սուրբ սահակի ժամանակ կար և մի ուրիշ մարդ, որ նույնպէս շատ էր մտածում այդ մասին—դա սուրբ Մեսրոպըն էր: Սա զիւղացու որդի էր, ընդունակ, աշխատասէր. լաւ գիտէր յունաց, ասորւոց և պարսից լեզուները: Ս. Մեսրոպըն շատ էր սիրում Ս. Սահակին և երբ նա կաթողիկոս եղաւ, սա էլ վարդապետ դարձաւ:

Ս. Մեսրոպըն վարդապետ դառնալով՝ քարոզում էր ամեն տեղ և սուրբ Աւետարանը մեկնում էր ժողովրդին հասկանալի լեզուով, այսինքն հայերէն: Բոլոր վարդապետներն այդ միևնոյնը չէին կարողանում անել, որովհետև չգիտէին ոչ յունաց և ոչ ասորւոց լեզուները:

Այս բանին մի ճար անելու համար Ս. Սահակի խորհրդով ուսումնական մարդկանցից մի ժողով եղաւ Վաղարշապատում: Այստեղ Վաւառապետն ասաց, որ ինքը լսել է, թէ Գանիէլ անունով մի ասորի եպիսկոպոսի մօտ կան հայերէն տառեր: Ժողովը մարդ ուղարկեց Գանիէլ եպիսկոպոսի մօտ և բերել տուաւ տառերը, բայց որովհետև այդ տառերը լրիւ չէին, նրանցով չկարողացան հայոց լեզուի բոլոր հընչիւններն արտայայտել: Սրանից լետոյ Ս. Մեսրոպըն գնաց շատ երկրների գիտնականների մօտ և աշխատեց նրանց օգնութեամբ հայոց տառեր գտնել, բայց այդ բոլոր աշխա-

տանքն ի գուր անցաւ, ոչ ոք չկարողացաւ օգնել նրան:

Տառերի գիտը: Վարդկանցից յոյսը կրտած, սկսեց ջերմեռանդ կերպով աղօթք անել և խնդրել Աստուծուն, որ օգնէ իրան հայերէն տառեր գտնելու: Այդ ժամանակ Ս. Մեսրոպըն այնքան էր մտածում տառերի մասին, որ էլ ուրիշ ոչինչ չէր լսում և չէր տեսնում: Նա ոչ արթուն էր և ոչ քնած: Եւ ահա այդ դրութեան մէջ նրան մի ձեռք երևաց և գրեց տառերը: Այդ տառերի ձևը Ս. Մեսրոպըն մըտքովը պահեց և սթափուելուց լետոյ՝ տախտակի վրայ նշանակեց:

Երբ Ս. սահակը և Վաւառապետը լսեցին, որ Մեսրոպըն գտել է տառերը և գալիսէ, դուրս եկան նրա առաջը մեծ բազմութիւնով. պատուով ընդունեցին նրան և բերին Վաղարշապատ քաղաքը:

Տառերը գտնելուց լետոյ Ս. Սահակը և Մեսրոպըն Վաւառապետն օգնութիւնով սկսեցին բազմաթիւ ուսումնարաններ բաց անել և սովորեցնել հայերէն տառերով գրել և կարդալը: Եկեղեցիներում ժամերգութիւնը հայերէն էր լինում և աւետարանը հայերէն կարդացւում: Ժողովուրդը, որ մինչև այժմ եկեղեցի գնալով

բան չէր հասկանում, այժմ խիստ ուրախ էր:

Քացի դրանից Ս. Սահակը հայերէն լեզուով գրեց շատ շարականներ՝ եկեղեցում երգելու համար. նա յօրինեց շարականների ութը եղանակները, որ մինչև հիմա էլ երգում ենք մեր եկեղեցում:

ՉԱՐԱԿԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿՅ

Որ յարմատոյ հարցն սրբոց մեզ գաւազան ըղիւնցեր. զիսանակ սուրբ հայրապետն, հովուել զճօտ քո Բրիստոս:

(Տէր), դու սուրբ հայրերի ցեղից Ս. հայրապետ Սահակին մեզ հովուող գաւազան (կաթողիկոս) տուիր, (Ժողովուրդ), եկէք վերապատուենք նրան:

Որ զխաւարն անգիտութեան Հայաստանեացս լուծեր, զիմաստութեան ծագեալ ըզլոյս սովաւ որդուցս Թորգոմայ:

Դու Հայաստանցիներիս տգիտութեան խաւարը փարատեցիր և նրա (Ս. Սահակի) միջոցով Թորգոմայ որդւոց համար իմաստութեան լոյսը ծագեցրիր:

Որ զհանդերձեալ խորհուրդ քո, տէր, տեսլեամք սրբոյն ծանուցեր, յիշատակի սորա ընկալ զտօնողաց զաղաչանս:

Տէր, դու քո ապագայ խորհուրդը Ս. Սահակի տեսիլքով յայտնեցիր (մեզ), այժմ մեր աղաչանքն ընդունիր, որ սրա չիշատակը տօնում ենք:

§ 22.

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Ի Զ Ն Ե Ր

Քանի որ Հայոց ուսումնարանների թիւը շատանում էր և եկեղեցում Հայերէն էին կարդում և երգում, այնքան էլ յոյների նախանձը աւելի էր շարժւում. նրանք ուզում էին, որ առաջուայ նման էլի յունաց լեզուով կարդան և երգեն Հայոց եկեղեցիներում:

Այդ ժամանակ Հայաստանը բաժանուած էր երկու մասնի—մի մասը պարսիկների իշխանութեան տակն էր և նրանց էր հարկ տալիս, իսկ միւս մասը՝ յոյների: Չնայելով որ հարկ էին տալիս, բայց ամեն մի մասնի թագաւորը հայ էր լինում:

Այդ ժամանակ յունաց մասնի Հայաստանում յոյները չէին թողնում ոչ ուսումնարան բաց անեն և ոչ էլ եկեղեցիներում Հայերէն կարդան ու գրեն: Սրա համար Ս. Սահակը նամակ գրեց յոյների կայսրին, որ նստում էր Կոստանդնուպօլիս քաղաքում և նրանց պատրիարքին ու խնդրեց, որ նրանք ևս թոյլ տան իրանց

մասնի Հայաստանում ուսումնարաններ բանալ՝ Հայերէն սովորցնելու և եկեղեցիներում Հայերէն ժամերգութիւն անելու համար: Քացի դրանից Ս. Սահակը նամակ տուաւ Ս. Մեսրոպիին և իւր թոռն Վարդան Մամիկոնեանին և ուղարկեց նրանց Կ. Պօլիս: Նրանց հետ ուղարկեց շատ ընծաներ յունաց կայսեր և ուրիշ մեծամեծներին, որպէսզի սրանով շահէ նրանց սիրտը:

Յունաց կայսրը սիրով ընդունեց Ս. Մեսրոպիին և Վարդանին ու կատարեց Ս. Սահակի խնդիրը: Այնուհետև յունական մասումն էլ բացուեցան շատ ուսումնարաններ, որտեղ սովորցնում էին Հայերէն, իսկ եկեղեցիներում ժամերգութիւնը լինում էր Հայ լեզուով:

Ս. Սահակը և Մեսրոպը իրանց յառաջագէմ աշակերտների հետ թարգմանեցին Սուրբ գիրքը և ուրիշ շատ գրքեր: Յառաջագէմ աշակերտներին ուղարկում էին այն ժամանակուայ մեծ քաղաքները, որ այնտեղ լաւ սովորեն յունաց, ասորւոց լեզուները: Սրանք ուսումն աւարտելուց յետոյ Հայաստան դարձան և ուսումնարաններում իրանց սովորածը աշակերտներին էին սովորցնում. նոր գրքեր էին գրում և թարգմանում և կամ քահանայ, վարդապետ, եպիսկոպոս դառնալով՝ Հայաստանի գանազան քաղաքներն ու զիւղերն էին գնում

և սովորցնում ու քարոզում էին ժողովրդին: Ոչ մի ժամանակ Հայաստանն այնքան առաջ չէր գնացել և լուսաւորուել, ինչպէս այժմ: Ոչ մի ժամանակ այնքան գրքեր չէին գրուել ու թարգմանուել, ինչպէս Ս. Սահակի, Մեսրոպի և նրանց աշակերտների օրերում:

ՇԱՐԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆԸՍ

Որ գգիտութիւն քո գերկնային ևւ գնոգետը իմաստութիւն առատապէս ծաւալեցեր եկեղեցիս Հայաստանեայց ՚ի ձեռն սրբոց թարգմանչաց, աղաչանօք սոցա ողորմեա մեզ Աստուած:

Աստուած, դու որ քո երկնային գիտութիւնը և հոգևոր իմաստութիւնը առատօրեն տարածեցիր Հայոց եկեղեցիներում սուրբ թարգմանիչների ձեռքով, սրանց խնդիրքովը ողորմիր մեզ:

§ 23.

ԱՏՈՎՄԵՆՆՅ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վաճառապուհի մահուանից յետոյ Հայոց թագաւորութիւնը շուտով վերջացաւ և մեր երկիրը դարձաւ հարկատու պարսիկ թագաւորներին: Պարսիկներ կռապաշտ էին, իսկ Հայերը՝ քրիստոնեայ:

Այդ ժամանակ Պարսկաստանում իշխում էր Յազկերտ երկրորդը: Այս թագաւորը կամենում էր Հայաստանը նուաճել և բոլոր Հայերին էլ իրան ծառայ դարձնել: Իւր այս միտքը յաջողցնելու համար մտածեց, որ քրիստոնէութիւնը ջնջէ մեր երկրից, որովհետև նա ասում էր—քանի որ Հայերը ուրիշ կրօն ունին, մեզ հետ չեն միանայ: Հենց որ նրանց կրօնը փոխենք և ստիպենք, որ նրանք էլ մեզ նման արև և կրակ պաշտեն, այն ժամանակ միայն Հայերը մեր ծառաները կդառնան և նրանց երկիրն էլ մերը կլինի: Իբրև համար Յազկերտը պարսիկ իշխանների և մոգպետների հետ խորհուրդ արաւ, թէ ինչ ձևով սկսեն և դլուխ հանեն այս գործը: Որոշեցին որ թագաւորն իրան հարևան հոնաց դէմ պատերազմ սկսէ և իւր իշխանութեան տակ եղող Հայ իշխանների և զօրքերի հետ պատերազմ գնայ, որպէսզի զօրքի և իշխանների հեռանալովը՝ մնացած Հայ ժողովուրդը վախենայ և Յազկերտի հրամանին չկարողանայ հակառակել:

Չուտով Հայաստան հրաման ուղարկեցին: Հայ իշխանները չիմանալով պարսիկների մտադրութիւնը, զօրքերն առան և պարսկաստան գնացին: Սրանց հետ միացան պարսիկ զօրքերն էլ և հոնաց դէմ անցան: Երկու տարի շարու-

նակ կռուեցին: Քայց ոչինչ չկարողացան անել: Մենակ Հայերը չէին որ պարսիկներին օգնում էին հոնաց դէմ, էլի ուրիշ շատ քրիստոնեայ ազգեր կային: Պատերազմից լետոյ Հին զօրքերին իրանց երկիրներն ուղարկեց, իսկ նրանց տեղ նորերը բերել տուաւ:

Այսպէս եօթը տարի շարունակեց: Այս ժամանակուայ մէջ իւր մօտ եղած քրիստոնեայ իշխաններին մի քանիսին փող էր բաշխում, մի քանիսին պատիւ էր խոստանում և յորդորում էր, որ պարսից կրօնն ընդունեն: Քայց իզուր, որովհետև ոչ ոք կրօնափոխ չեղաւ:

Յազկերտը երբ տեսաւ, որ Հայերը պատիւներից չեն խաբւում և իրանց կրօնը չեն փոխում, այժմ յայտնի հրաման հանեց, որ իւր իշխանութեան տակ եղող քրիստոնեաները հաւատներն ուրանան և արևին ու կրակին երկրպագութիւն տան: Իւր մօտ եղող քրիստոնեայ զօրքերին նորից հոնաց դէմ պատերազմի տարաւ, և շատ չարչարեց ճանապարհին, իսկ պատերազմը վերջանալուց լետոյ էլ չթողեց, որ իրանց երկիրը դառնան, այլ դանազան տանջանքներ տալով՝ նորից ստիպում էր հաւատներն ուրանալ: Ատովմ Գնունի և մի քանի Հայ իշխաններ, երբ տեսան Յազկերտի արածները և հասկացան նրա նպատակը, զօրքն

առան և Հայաստան փախան, բայց պարսիկները նրանց ետևից հասան և ամենին էլ կոտորեցին: Սրանք չմոռացան իրանց պապերի կրօնը և ամենքն էլ մեռան ու մարտիրոսներ՝ նահատակներ դարձան:

Այս նահատակութիւնը Ատովմ իշխանի անունով կոչւում է Ատովմեանց նահատակութիւն: Եկեղեցին սրանց համար առանձին տօն է սահմանել և ամենայն տարի տօնում է, բուն բարեկենդանի առաջին շաբթում:

Դենշապուհ, Մինրներսեհ հազարապետի նամակը եւ հայերի պատասխանը: Յազկերտը մնացած հայ իշխաններին չթողեց, որ Պարսկաստանից լետ դառնան Հայաստան: Դենշապուհ անունով մի պարսիկ իշխան մեր երկիրն ուղարկեց, որ հայերին չարչարէ և ստիպէ ժողովրդին Յազկերտի կամացը հնազանդուել: Սա եկաւ, երեսանց խաղաղութիւն էր ցոյց տալիս, իսկ ծածուկ աշխատում էր հայ իշխաններին, որոնք Հայաստանումն էին մնացել, միմեանց հետ կրօնուացնել: Հարկ գրաւ եկեղեցիների վրայ. սովորական հարկերը կրկնապատիկ աւելացրեց և այսպէս կամաց-կամաց Հայաստանը տկարացնում էր: Քայց էլի չհասան իրանց նպատակին: Պարսիկները տեսան, որ այս տեսակ բա-

ներով էլ չեն կարողանում հայերին իրանց հաւատից թուլացնել, ուստի ուրիշ բան մտածեցին: Միհրներսեհ հազարապետը մոգպետի խորհրդով հայերի մեծամեծներին մի նամակ գրեց, որի մէջ ցոյց էր տալիս, որ արեւապաշտութիւնը՝ կրակապաշտութիւնը ճշմարիտ կրօն է, իսկ քրիստոնէութիւնը՝ մեր կրօնը սխալ է, Միհրներսեհը հրամայեց որ կամ այս նամակի պատասխանը գրեն և՛ կամ Պարսկաստան գան թագաւորի մօտ:

Հայոց Յովսէփ կաթողիկոսը, երբ այս նամակն ստացաւ, հրաւիրեց գլխաւոր եպիսկոպոսներին և շատ քահանաների. Սրտաշատ քաղաքում ժողով արաւ և Միհրներսեհ հազարապետի նամակին պատասխան գրեցին: Այս պատասխանի մէջ հաստատում էին, որ պարսիկների կրօնը սխալ է, քրիստոնէականն է ճշմարիտը: Նամակն այսպիսի խօսքով վերջացրին: «Մեր հաւատին մենք ամենքս էլ հաստատուն ենք, ինչ ուզում ես արն, նրա համար պատրաստ ենք մեռնել — քո սուրը՝ մեր պարանոցը»:

Հայոց իշխանները զնումեն Պարսկաստան: Երբ այս նամակը կարգացին, Յազկերտը և պարսիկ իշխանները խիստ զարմացան, թէ ինչպէս հայերը համարձակ և աներկիւղ իրանց կրօնը

պաշտպանում են: Յագիկերտը կատաղեց և մոգպետի խորհրդովը Հայոց նախարարներին իւր մօտ կանչեց: Դրանց թուումն էր սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը և Սիւնեաց իշխան Վասակը, որ պարսիկների կողմից Հայաստանի վրայ կառավարիչ էր նշանակուած: Հայոց նախարարները թէև գիտէին Յագիկերտի միտքը, բայց որովհետև իրանց ազգականներից շատերը Պարսկաստանում նեղութեան մէջ էին, կարծում էին, թէ իրանց գնալովը կազատեն նրանց, դրա համար էլ վեր կացան և գնացին: Քայց գնալուց առաջ խաչ ու աւետարանի վրայ երդում կերան Յովսէփ կաթողիկոսի առաջ, որ իրանց կրօնին հաւատարիմ կմնան:

Առաջ՝ երբ Հայոց նախարարները Պարսկաստան էին գնում, թագաւորը նրանց առաջ մարդ էր ուղարկում և Հարցնում էր Հայաստանի որպիսութեան մասին, բայց այս անգամ Յագիկերտը սովորական պատուով չընդունեց—մարդ չուղարկեց նրանց առաջ, այլ բարկացած խօսեց նրանց հետ և ասաց, որ եթէ վաղը ինձ հետ արևին երկրպագութիւն չէք տալ, ամենքդ էլ խիստ կպատժուիք: Նա ասաց, որ զօրք կուղարկեմ Հայաստան և ձեր ընտանիքն ու բոլոր Հայերին կտորել կտամ: Հայ նախարարները պատասխանեցին և ասացին. «Մեր սուրբ Հա-

ւատը չենք կարող մոռանալ, ինչ տանջանք էլ կուզես տնւր»: Այս պատասխանի վրայ Յագիկերտը խիստ բարկացաւ և Հրամայեց, որ ամենին էլ բանտարկեն: Հայ նախարարները շատ փող տուին պարսիկ իշխաններին, որ ազատուեն և իրանց երկիրը դառնան, բայց Հնար չեղաւ: Այնուհետև ամենքն էլ յոյսերը միայն Աստուծու վրայ դրին:

Հայոց նախարարները երեսանց ուրանում են քրիստոնէութիւնը: Յագիկերտը Հայ նախարարներին բանտարկելուց լետոյ՝ զօրք պատրաստեց, որ Հայերին հեռու երկրներ քշէ, որպէսզի անտէր, անիշխան մնացած Հայերին իւր կամքը կատարել տայ: Պարսիկ իշխաններից մէկը, որ ծածուկ քրիստոնեայ էր, գիտէր այս բանը, ուստի եկաւ բանտարկուած նախարարների մօտ և յայտնեց թագաւորի միտքը և խորհուրդ տուաւ, որ երեսանց նրա Հրամանը կատարեն՝ մինչև բանտից կազատուեն, իրանց երկիրը դառնան, իսկ նրանից լետոյ էլի կարող են ազատ կերպով քրիստոնեայ լինել: Նա ասաց՝ որ սրանով միայն կարող էք դուք ազատուել և ձեր անտէր մնացած ժողովրդին պաշտպանել—նրանք առանց ձեզ իրանց հաւատն ու երկիրը չեն կարող պաշտպանել: Հայ նախարարները հաւանեցին պարսիկ

իշխանի տուած խորհրդին և որոշեցին երեսանց կատարել թագաւորի հրամանը, իսկ երբ Հայաստան դառնան, նորից դիմագրեն Յազկերտին: Վարդան Մամիկոնեանն սկզբում հակառակ էր երեսանց ուրանալուն էլ, բայց վերջը համաձայնեց:

Թագաւորին յայտնեցին, որ Հայ իշխանները պատրաստ են նրա կամքը կատարելու: Յազկերտը չափից դուրս ուրախացաւ. նախարարներին պատիւներ տուաւ, մի գունտ զօրք և 700-ից աւելի մոզ և մոզպետներ ուղարկեց Հայաստան, որպէսզի հայերին կրակ պաշտելը սովորեցնեն, Թագաւորը պատուիրեց, որ բոլոր եկեղեցիները քանդեն. նրանց տեղ կրակատուններ շինեն և քրիստոնէութեան անունը ջնջեն Հայաստանից: Սիւնեաց Վասակ իշխանի և մի քանի ուրիշ իշխանները որդւոց պատանդ պահեցին Պարսկաստանում, որպէսզի հայերն իրանց տուած խօսքից յետ չկանգնեն:

Սիւնեաց Վասակ իշխանի ուրացութիւնը:
Պարսկաստանի Հայ նախարարների մօտ քահանաներ ևս կային: Սրանք, երբ իմացան նախարարների ուրացութիւնը, խիստ տրտմեցան. հեռացան նրանցից. իրանցից մինին առաջուց Հայաստան ուղարկեցին, որ այս ուրացութիւնն ի-

մաց տալ ամենին: Հայաստանի եպիսկոպոսներն ու քահանաները, երբ լսեցին նախարարների ուրացութիւնը, խորհուրդ արին և որոշեցին, որ ամեն միջոց գործ դնեն և թոյլ չտան ուրացեալներին և մոզերին Հայաստան մտնելու: Որոշեցին նոյնպէս՝ որ ոչ մի ուրացողի չխնայեն — ոչ ազգականի, ոչ եղբօր, ոչ հօր, ուստի և այս նպատակով թէ մարդիկ և թէ կանայք զէնք առան և պատրաստ սպասում էին:

Հայ նախարարները պարօխ զօրքի հետ նոյեմբեր ամսին Հայաստան հասան: Մի ամսի չափ հանգստանալուց յետոյ, մի կիւրակէ օր մոզպետը մոզերի հետ զնաց եկեղեցի և կամենում էր ժամերգութիւնը խանդարել: Ղևոնդ քահանան, որ ուրիշ շատ եկեղեցականների հետ եկեղեցումը պաշտօն էր կատարում, խաչը ձեռին յարձակուեց մոզերի վրայ և թոյլ չտուաւ: Ժողովուրդն էլ փայտով վրայ ընկաւ և շատերի գլուխը կոտրելով դուրս արին եկեղեցուց: Մոզպետը զարհուրեց. իւր աչքով տեսաւ, թէ ինչքան հաստատ են հայերն իրանց հաւատին, ուստի յոյսը կտրեց այն բանից, թէ հնարաւոր է հայերին կրակապաշտ դարձնել: Յետոյ Վասակ իշխանին, որ հաստատ ուրացել էր քրիստոնէութիւնը և օրի խորհրդով վարվում էր մոզպետը, իւր մօտ կանչեց, խիստ յանդիմանեց և

ասաց. «Եթէ դու ևս չես կամենում մեր կրօնն ընդունել, պարզ ասա ինձ, որպէսզի ես մեծ մոգ-պետին և Քիւրներսեհին դրեմ, որ Համողէն թագաւորին և թոյլ տան ձեզ ազատ կերպով ձեր կրօնը պաշտել:

Անօրէն Վասակը, մի կողմից փառասիրութեան համար, միւս կողմից, երբ լիշում էր, որ իւր որդիքը պատանդ են Պարսկաստանում, եթէ քրիստոնեայ մնայ, նրանց կսպանեն, այս պատճառով էլ սրտանց ուրացել էր իւր հաւատը, նա շատ աշխատեց քաղցր խօսքերով Համողել մոգպետին, որ հանդստանայ: Ինքն էլ իւր Սիւնեաց երկրից շատ զօրք բերել տուաւ, որ թագաւորի հրամանը ուժով կարողանայ կատարել տայ: Վասակն ամեն կերպ աշխատում էր տարածել կրակապաշտութիւնը-մի քանիսին փող էր տալիս, մի քանիսին փառք և պատիւ էր խոստանում, որ կրակ պաշտեն, իսկ մոգերին էլ նախարարների տներն ուղարկեց, որ քարոզեն կրակապաշտութիւնը:

Վասակ իշխանը զերի է ընկնում? Եպիսկոպոսները, երբ տեսան Վասակի արած չարութիւնները, հայոց բանակի ուրացեալ իշխաններին և քրիստոնէութեան հաւատարիմ մնացողներին իրարից բաժանեցին. ժողով արին. Վարդան սպա-

րապետին և բոլոր հաւատարիմ իշխաններին ժողովի հրաւիրեցին և խիստ լանդիմանեցին նրանց, որ աչքով տեսնում են Վասակի չարութիւնները և նրա դէմ ոչինչ չեն անում: Այլև աւելացնում էին. «Եթէ Վասակի արածներին դուք էլ հաւանում էք, առաջ մեզ սպանեցէք և յետոյ ինչ ուզում էք, այն արէք, իսկ եթէ ոչ, պէտք է պատժել նրան»: Իշխաններն ամենքն էլ մի սիրտ, մի հոգի դարձան և պատրաստուեցան ուրացեալ Վասակի դէմ գնալ ու նրա չարութիւններին վերջ դնել: Այս բանին մէկը միայն չհաւանեց, բայց իսկոյն միւսները վրայ ընկան և տեղն ու տեղը քարկոծ արին ու սպանեցին: Այս բանը միւսների վրայ մեծ ազդեցութիւն արաւ:

Հայ իշխաններն իբանց զօրքերով Վասակի դէմ գնացին: Պատերազմում Վասակը զերի ընկաւ շատերի հետ. եկաւ եպիսկոպոսների ոտներն ընկաւ. երդում կերաւ և խոստացաւ քրիստոնէական կրօնին հաւատարիմ մնալ: Եպիսկոպոսները ներեցին:

Վասակի դուստրը ցրելուց յետոյ հայոց զօրքը յարձակուեց այն բերդերի վրայ, որտեղ պարսիկ զօրք և մոգեր կային: Առան այդ բերդերը և մոգերից մի քանիսին սպանեցին, մի քանիսին փախցրին և կրակատուններն էլ կործանեցին: Այս բոլոր պատերազմների մէջ Սս-

տուած յայտնի կերպով օգնում էր հայերին:

Վասակի արածները: Սիւնեաց Վասակ իշխանը նորից սկսաւ իւր սրտի մէջ ծածկուած չարութիւնը յայտնել և Հայաստանը տակն ու վրայ անել—մոռացաւ իւր խոստումը, որ արել էր խաչի և աւետարանի վրայ: Չատ ամուր բերդեր կործանեց, զիւղեր այրեց, նախարարները ընտանիքներ բռնեց և իւր երկրի բերդերի մէջ զրաւ, եկեղեցիները քանդեց և քահանաներին բանտարկեց:

Վարդանն այդ ժամանակ Հայաստանում էր: Վասակի չարութիւններն իսկոյն Վարդանին գրեցին և յայտնեցին, որ շատ նախարարներ միաբանել են Սիւնեաց իշխանի հետ: Այս լուրն առնելուն պէս՝ Վարդանը իւր զօրքով իսկոյն Հայաստան դարձաւ: Վասակը՝ երբ լսեց Վարդանի գալը՝ զիշերով փախաւ իւր երկիրը:

Քայց որովհետև ձմեռը վրայ էր հասել և Վարդանը պաշար չունէր բոլոր զօրքերը իւր մօտ պահելու, այս պատճառով նրանց մեծ մասը իրանց տեղերն ուղարկեց և խիստ հրաման տուաւ, որ զարնան կրկին իւր մօտ ժողովին: Իսկ իւր սեպհական զօրքերից շատ գնդեր Վասակի երկիրն ուղարկեց, որոնք շատ տեղեր քար ու քանդ արին և ուրացեալներին այնքան նեղը

ձղեցին, որ կերակուր չունէին. սատկած իշի և ձիու միտ էին ուտում:

Որպէսզի պարսից թագաւորի սիրտը շարժեն և ստիպեն նրան մի ձևով իւր մտքից ձեռք վերցնել, զերի բռնուած մի պարսիկ իշխանի ազատութիւն տուին. եղած վնասները և Վասակի արածները մէկ մէկ պատմեցին նրան ու Պարսկաստան ուղարկեցին, որ գնայ և Յագկերտին այս բոլորը պատմէ: Յագկերտը, երբ այս մարդուց Հայաստանի նեղ վիճակն իմացաւ, այնպէս ցոյց տուաւ՝ որպէս թէ ցաւում է, նեղութեան մէջ եղող քրիստոնեաներին հրամայեց ազատութիւն տալ. պատուիրեց, որ թող տան իրանց կրօնը համարձակ կերպով պաշտել. քահանաներին էլ թող տուաւ, որ եկեղեցիների մէջ քրիստոնէական պաշտօն կատարեն: Կամակ զրեց Հայաստան, ասաց որ ամենին էլ ներեն և կատարեալ ազատութիւն տան: Այս բոլոր կարողազրութեան միտքն էր հայերին երեսանց հանդարտացնել, իսկ ծածուկ իւր պատրաստութիւնն էր տեսնում: Քայց երբ տեսաւ, որ հայերն իրա միտքը հասկանում են և չեն խաբւում, այն ժամանակ գէնքի զօրութեամբ՝ ոյժով կամեցաւ ստիպել հայերին, որ թողնեն իրանց հաւատը: Սրա համար մեծ զօրք պատրաստել տուաւ. Միհրներսեհին էլ նրանց վրայ զօրա-

պետ նշանակեց և մեր երկիրն ուղարկեց: Բայց հայերը, որոնք շատ անգամ էին խաբուել պարսիկներից, այս անգամ չխաբուեցան և նրանք էլ իրանց պատրաստութիւնն էին տեսնում:

Վարդանանց պատերազմ: Միհրներսեհը զօրքն առած Հայաստան եկաւ. Վասակին իրա մօտ կանչեց և բոլոր գործերը նրան յանձնեց: Վասակն էլ ժողովեց այն նախարարներին, որ իւր մօտն էին, նրանց զօրքը իւր զօրքի հետ միացրեց և Միւնիքի բնակիչներին ստիպեց կրակապաշտ դառնալ:

Վարդան սպարապետն էլ յօյն Աստուծու վրայ դրաւ և պատրաստուեցաւ նրանց դէմ զնալու: Այն նախարարները, որոնք իւր հետ համաձայն էին, 66,000 զօրք հաւաքեցին. զնացին թշնամու դէմ և բանակ ձգեցին Արտազ դաշտում, (որտեղ մի ժամանակ Սանդուխտ կոչւր նահատակուեց): Թշնամու զօրքը երկու անգամ աւելի էր: Այստեղ եկաւ Յովսէփի կաթողիկոսը և Ղևոնդ քահանան ուրիշ շատ քահանաների հետ, որպէսզի նրանք էլ իրանց կողմից այս հողերը պատերազմին մասնակցեն:

Վասակը և պարսից իշխանները, երբ տեսան, որ հայ նախարարները միաբանուել են, վախեցան նրանց զօրութիւնից, սկսեցին նորից

սուտ երգումներ անել, որ իրարից բաժանեն, բայց ի զուր — էլ ոչ ոք չհաւատաց նրանց:

Երկու կողմերն էլ պատրաստ կանգնած են իրար դէմ ու դէմ Տղմուտ զետի ափին, որ անցնում է Արտազ դաշտի միջով: 451 թուի հոգեգալստեան օրն էր: Ս. Ղևոնդը պատարագ արաւ Ս. Յովսէփի հրամանով, ճառ խօսեց և ողևորեց ամենին: Զօրքը հաղորդուեց և պատերազմի պատրաստուեց: Ս. Ղևոնդից յետոյ Վարդան սպարապետը խօսեց և ողևորեց, որ քաջութեամբ կռուեն:

Վարդանը հայոց զօրքը չորս մասի բաժանեց. ամեն մի մասը մի իշխանի յանձնեց և յարձակուեց իրանից չորս անգամ աւելի պարսիկ զօրքի վրայ:

Ս. Վարդանը երկար ժամանակ քաջութեամբ պատերազմեց և ընկաւ՝ ընդունելով մարտիրոսական պսակ: Թէև Վարդանը մեռաւ, բայց պատերազմը մինչև երեկոյ շարունակուեց — յաղթութիւնն անորոշ մնաց: Այս պատերազմի մէջ հայերի կողմից ընկան 1036 հոգի, իսկ պարսիկներից 3544 հոգի:

Այսպէս մեր պապերը մեռան և թոյլ չտուին, որ ուրիշները ձեռք տան մեր եկեղեցուն և հաւատին: Մեր եկեղեցին էլ նրանց չմոռացաւ և տօն նշանակեց, որ ամեն տարի բուն բարե-

կենդանի երեքշաբթի և հինգշաբթի տօնում է: Երեքշաբթուայ տօնը նշանակուած է այն հոգևորականների համար, որոնք Ս. Ղևոնդի հետ տրն են նահատակուել և տօնն էլ կոչուում է Ղևոնդեանց նահատակութիւն, իսկ Վարդանի հետ ընկնող վկաների տօնը կատարում ենք հինգշաբթի, որ կոչուում է Վարդանանց նահատակութիւն:

ՁԱՐԱԿԱՆ Ս. ՂԵՒՈՆԻԵԱՆՅ

*Որք եկեալ նասեալ լինէին սեւագունտ
զօրն պարսից,
գի յափշտակեացն զառաջնորդսն Հայաստան-
եայց զՍուրբ Ղևոնդ:*

Պարսից սեւագունտ զօրքը գալիս, հասնում էր մեր երկիրը, որպէսզի հաչաստանցիներիս առաջնորդ Ս. Ղևոնդեաններին յափշտակէ (տանէ):

*Որք չուեալ գնացեալ լինէին ի պաշտան
անօրէն թագաւորին,
գի վկայեացնն ճշմարիտ սուրբ Երրորդու-
թեան սուրբ Ղևոնդեանքն:*

Սուրբ Ղևոնդեանները վեր էին կացել, գնացել էին անօրէն թագաւորին ծառայելու, որպէսզի վկայեն սուրբ Երրորդութեան ճշմարտութեանը:

*Լուսաւորիչն ամենեցուն Ղևոնդի սուրբ
վարդապետն խոհական մեծ խորհրդով
խրատեալ լցոյց զաշակերտեալսն. ծարաւեալ
զլոյս գիտութեան յոգիս արանց կատարելոց
կամաւոր յօժարութեամբ կատարեցան սիրով
փրկչին:*

Ըմենին լուսաւորող Ս. վարդապետ Ղևոնդը խելացի և մեծ մտքերով խրատելով (աշակերտեալներին), տարածեց զիտութեան լոյսը հասակաւոր՝ կատարեալ մարդոց սրտերը, որոնք ի սէր Յիսուսի՝ կամաւոր կերպով նահատակուեցան:

§ 24.

Խ Ա Չ Վ Ե Բ Ա Յ

Պարսիկների խորով թագաւորը Քրիստոսի ծննդից 614 տարի յետոյ Երուսաղէմ քաղաքն առաւ և Յիսուսի սուրբ խաչը գերի տարաւ: Քիւրք քրիստոնեաները խիստ տխուր էին այս բանի համար: Քայց խաչի գերութիւնը երկար չքաշեց, որովհետև 15 տարուց յետոյ յոյների կաչար Հերակլը պատերազմեց խորովի հետ, լաղթեց նրան և սուրբ խաչը գերութիւնից ազատեց: Սրանից յետոյ խաչափայտը մաս-մաս արին և բաժանեցին բոլոր քրիստոնեաներին: Երբ խաչը գերութիւնից ազատեցին, այդ

օրուայ յիշատակը չմոռանալու համար՝ առանձին տօն նշանակեցին, որ կատարոււմ է սեպտեմբեր ամսուայ մէջ: Այդ օրը թափօր են անում եկեղեցւոյ շուրջը. խաչը բարձրացնում՝ վերացնում են և օրհնում են աշխարհիս չորս կողմերը: Որովհետև օրհնելիս խաչը բարձրացնում՝ վերացնում են, դրա համար էլ տօնը կոչոււմ է խաչվերաց:

ՉԱՐԱԿԱՆ Ս. ԽԱՅԻ

Ապաւինեցաք ի խաչ քո, արարիչ յաւիտենից,

Որ ետուր մեզ պահապան յաղթող. ընդդէմ թշնամոյն.

Աղաչեմք սովաւ փրկիչ պահպանեա զանձինս մեր:

Յաւիտենից Արարիչ, յոյսներս քո խաչի վրայ ենք դրել, այն խաչի, որ մեզ չաղթող պահապան նշանակեցիր թշնամու դէմ. խնդրում ենք, ո՞վ Փրկիչ, սրանով պահպանիր մեզ:

§ 25.

Եկեղեցու ծեւը: Հին ժամանակուայ քրիստոնեաները մեզ նման փառաւոր շէնքերով եկեղեցիներ չունէին. նրանք հաւաքոււմ էին մի հասարակ տան մէջ, շատ անգամ դետ-

նափոր տներում և միասին աղօթում էին, իսկ աղօթքից յետոյ հացը կտրոււմ էին և բաժանում. յետոյ հաղորդոււմ էին: Տան վերևի մասը փոքր ինչ բարձր էր. այստեղից էր քարոզոււմ հովիւր:

Աւելի ուշ ժամանակներում աղօթատեղում՝ եկեղեցու միջին մասին նաւի ձև տուին, որ նշանակոււմ էր, թէ եկեղեցին մի նաւ է, որի մէջ մտնողները՝ քրիստոնեաները նաւում են դէպի նաւահանգիստ՝ երկնքի արքայութիւնը: Ոմանք էլ կլոր ձև էին տալիս: Նաւի մէջ մտնելու իրաւունք ունէին միայն նրանք, որոնք մկրտուած էին, իսկ չմկրտուածները գաւթում—նաւի յետևում, արևմտեան կողմում սիւներ կային՝ վարագոյրով միացրած, ահա այստեղ էին կանգնում: Երբ մկրտոււմ էին, այն ժամանակ իրաւունք էին ստանում նաւի մէջ մտնել:

Փոքր ինչ յետոյ նաւակի աջ և ձախ կողմերում երկու փոքրիկ նաւեր ևս որոշեցին և այսպիսով եկեղեցին խաչի ձև ստացաւ, որ մինչև մեր օրերը պահպանոււմ է: Երբ քրիստոնէութիւնն ազատ կրօն դարձաւ, սկսեցին ամեն տեղ դեղեցիկ եկեղեցիներ շինել խաչաձև յատակագծով, որ ծագել է երեք նաւերի միաւորութիւնից: Կլոր ձևն էլ մեր ներկայ դրմ-

քէ թն է, որ եկեղեցու մէջ տեղումն է: Եկեղեցու սիւները միանում են կամարներով, որ երկինքն է յիշեցնում մեզ: Եկեղեցու շինուածքը բաժանուում է երեք մասի՝ գաւիթ, ատեան և բեմ:

Գաւիթ—Այժմեան եկեղեցիները գաւիթ չունին, սա հին եկեղեցու այն մասն է, ուր կանգնում էին չմկրտուածները (երեխաները):

Ատեան—Այն տեղն է, ուր կանգնում են հոգևորականները: Եկեղեցու հին սովորութեան համաձայն առաջ կանգնում են հոգևորականները, յետոյ տղամարդիկ, իսկ ամենից վերջը՝ կանայք: Սեղանի աջ կողմի պատի մէջ աւագանն է, իսկ նրա դիմաց՝ ձախ կողմում բուրվառան օցը, որտեղ բուրվառներն են կախում:

Բեմ—Ատենից մի քանի աստիճաններով բարձր է: Քեմի վրայ գտնուում է սեղանը, ուր պատարագ է մատուցանւում: Քեմիցն է քարոզում եպիսկոպոսը՝ աթոռի վրայ նստած: Այստեղ իրաւունք ունին բարձրանալ հոգևորականները, կամ որոնց իբաւունք է տրուած: Սեղանը շինած է բեմի վրայ, հարկաւոր ժամանակ քաշում են վարագոյրը: Քեմի գրեթէ մէջ տեղում հաստատուած է օծուած՝ խաչաձև վեմը: Առանց այս քարին չի կարելի պատարագ մատուցանել:

Քեմի վրայ վեմ քարի ուղղութեամբ շինած է խաչակալը, որի աջ և ձախ կողմերում դռներ կան: Այս դռների վրայ նկարում են Թագէոս և Բարդուղիմէոս առաքեալների պատկերները, որոնք հայոց եկեղեցու ղլխաւոր սիւներն են:

Երկու դռների մէջ տեղում վեմ քարի վրայ երեք աստիճան է շինուած, որոց վրայ դրած է ամենից բարձր խաչ, յետոյ՝ Քրիստոսի պատկերը՝ (դաստառակ), իսկ վերջը՝ աւետարան: Աստիճանների յետևում Աստուածածնի պատկերն է՝ Յիսուսին գրկած: Այս երեք աստիճանների վրայ դրած է լինում նաև սուրբ միւռոնամանը և մասնատուփը:

Սեղանի աջ դռան կողմում՝ ներսից ընծայարանն է, որտեղ սկիհն են դնում:

Եկեղեցու հիմքի զանազան կողմերում դնում են առաքեալների, աւետարանիչների և Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անուններով օծած քարեր—ընդամենը 16 հատ և ապա սրանց վրայ հիմն են ձգում, որովհետև քրիստոնէութիւնը սրանք տարածեցին ամեն տեղ—հիմնեցին զանազան տեղերում եկեղեցիներ և նրա հիմքը եղան: Այդ քարերն ա՛տաշ պիտի լինին, որ նշանակում է, թէ առաքեալներն ուսում չունէին և սուրբ Հոգւոյ շնորհով էին քարոզում:

Քարերն առաջ լուսանում են, որ նշանակում է մկրտել և ապա օծում են, որ նշանակում է գրոշմ: Քեմի վրայ է վէմ քարը — սա Քրիստոսի օրինակն է, որ իւր հիմնած եկեղեցու սուրբ սեղանի վրայ բազմած է:

Քեմի աջ և ձախ կողմերում երկու խորաններ կան — աջակողմեանը զգեստաւորուելու համար է, իսկ ձախակողմեանը՝ զգեստները պահելու համար:

Քինութիւնն աւարտելուց յետոյ եկեղեցին օծում են:

ՄՐԲԱԶԱՆ ԱՆՕԹՆԵՐ ԵՒ ԶԱՐԴԵՐ

Սկիհ — Այն անօթն է, որի մէջ պատարագիչը գինի է ածում, հաց՝ նշխարհ դնում, որ աղօթելով դառնում է Քրիստոսի իսկական մարմինն ու արիւնը: Սկիհի բերնին դնում են մի ուրիշ անօթ, որի անունն է Մաղզմա: Սկիհը շինում են կամ ոսկուց և կամ արծաթից:

Մասնատուփ — Փոքրիկ տուփ է՝ ոսկուց կամ արծաթից շինած, որի մէջ դնում են մասը՝ կամ հաղորդը և երբ մինը յանկարծ հիւանդանում է կամ եկեղեցի չի կարողանում գալ, տուն են տանում և հաղորդում:

Միւռոնաման — Նոյնպէս ոսկուց կամ

արծաթից շինած մի աման, ըստ մեծի մասին աղաւնու նման. մէջն ածում են սուրբ միւռոնը և մկրտում երեխաներին կամ օծում պատկերներ:

Քշոց — Քշոցը զարդ է, կոթը փայտից է, իսկ վերևի կլոր մասնի վրայ Սերովբէ և Քերովբէ հրեշտակապետների պատկերներ կան նրկարած, որ նշանակում է, թէ նրանք ևս սպասաւորում, ծառայում են պատարագի ժամանակ:

Բոլրվառ — Մէջը կրակ են ածում և վրան խունկ ծխում, որ նշանակում է, թէ ինչպէս այս խնկի ծուխը դէպի վեր է դնում, այսպէս էլ մեր աղօթքը, մեր խնդրուածքը ու՛րի վեր՝ դէպի Աստուած ենք ուղղում:

Խաչվառ — Նկարագրել:

Զ Գ Ե Ս Տ

ա) ԴԳԻՐՆԵՐԻ ԿԱՄ ՏԻՐԱՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼԱՄԱՐ

Շապիկ — Գլխից մինչև ոտները՝ երկաթն հասարակ՝ մաքուր շապիկ, որ նշանակում է, թէ ինչպէս արտաքուստ մաքուր է շորը, այսպէս էլ ներքուստ՝ սիրտը սրա նման մաքուր պիտի լինի:

բ) ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ԿԱՄԱՐ

Ուրար—Երկայն, լայն ժապաւէնի նման, որ ձգում է ձախ թևի վրայ: Սա նշանակում է, թէ սարկաւագն աւետարանի լուծը դեռ ամբողջապէս չէ կրում, այլ մասամբ, այն է ձախ ուսով: Սարկաւագը հագնում է և շապիկ:

դ) ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԿԱՄԱՐ

Քահանան երբ զգեստաւորւում է և պատարագ է մատուցանում, նշանակում է նոյնն է անում, ինչոր Քրիստոսն է արել: Պատարագի զգեստները նշանակում են Քրիստոսի կրած չարչարանքները: Քահանայի զգեստները սրանք ենք:

Շապիկ—Երկայն, վզից մինչև ոտները, գոյնն սպիտակ: Սա նշանակում է, 1, այն սպիտակ հանգեր ձը, որ Հերովդէսը հազցրաւ Քրիստոսին ծաղրելու համար. 2, քահանային վայել է պատարագի ժամանակ սպիտակ հագնել, որովհետև քահանայի գործը հրեշտակի գործ է: Աւետարանիչը հրեշտակի շորերը սպիտակ է նկարագրում:

Գօտի—Նշանակում է այն խարազանը, որով Քրիստոսին խփում էին՝ սեանը կապած:

Բազպան—Այն կապանքն է, որով հրէաները կապեցին Յիսուսի ձեռները Գեթսեմանում:

Փորոուրար—Նշանակում է 1, այն կապանքը, որով Քրիստոսին սեանը կապեցին, 2, Աստուծու պատուիրանի լուծն է, որը քաղցր է և թեթև: Այս լուծը սարկաւագը ձախ ուսով է միայն տանում, իսկ քահանան և աջ և ձախ ուսով—ամբողջապէս:

Շուրջան—կամ նափորտի—Նշանակում է կարմիր քղամիտը, որով ծածկեցին Քրիստոսին:

Սաղաւարտ—Նշանակում է այն փշեայ պսակը, որ Քրիստոսի գլխին դրին:

Վակաս—Ուսի վրայ է կրում քահանան. վրան նկարած է 12 առաքեալների պատկերը:

դ) ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԱՄԱՐ

Եպիսկոպոսն ունի այն բոլոր զգեստներն՝ ինչ որ քահանան:

Քացի դրանցից ունի—*Եոյրկամ թագ*, որ միւլնոյն նշանակութիւնն ունի, ինչ որ քահանայի սաղաւարտը:

Եմիփորոն—Կրում են շուրջառի վրա-

չից, սա է յատուկ եպիսկոպոսական զգեստը:

Ե) ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊՈՍՏՈՍԻ ԿԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԱՄԱՐ

Բացի քահանայի և եպիսկոպոսի զգեստներից, ունի նաև կոնքեռ, որը քառակուսի ձև ունի և կախուած է լինում գօտիից՝ ձախ կողմից և հասնում է մինչև ծունկը: Կոնքեռը՝ նշանակում է 1, այն դեպքեր, որով Յիսուս աշակերտների ոտները սրբում էր. 2, հովուական մախ: Կոնքեռը կրելու իրաւունք միմիայն կաթողիկոսն ունի:

§ 26.

Պ Ա Տ Ա Ր Ա Ք Ի Ե Ր Ք Ե Ր

Խունկ մատուցանեմք առաջի քո տէր յօրինակ ըստ հնումն Չաքարիա: Ընկալ առ ի մէնջ զխնկանուէր մաղթանս, որպէս զպատարագն Աբէլի գնոյի եւ զԱբրահամու:

Խունկ ենք մատուցանում (աղօթում), քո առաջը հին եկեղեցւոյ Չաքարիա քահանայի օրինակի նման. Ընդունիր ձեր կողմից խնկանուէր մաղթանքը՝ Աբէլի, Նոյի և Աբրահամի պատարագի պէս:

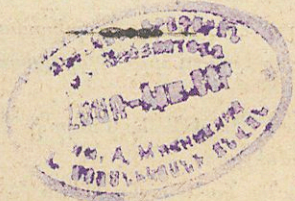
Ողջոյն տուք միմեանց ի համարոյր սրբութեան եւ որք ոչ էք կարող հաղորդել աստուա-

ծային խորհրդոյս, առ դրունս ելէ՛ք եւ աղօթեցէ՛ք:

Ողջոյն (բարև) տուէք մէկ մէկու սրբութեան համբոյրով և որոնք չեն կարող հաղորդուել աստուածային խորհրդից, թող դրան առաջը դուրս գան և աղօթեն:

Մի ոք յերախայից, մի ոք ի թերահաւատից, եւ մի ոք յապաշխարողաց եւ յանմաքրից, մերժեսցի յԱստուածային խորհուրդս:

Աչ ոք երեխաներից (չմկրտուածներից) թերահաւատներից, ապաշխարանքի տակ եղողներից և անմաքուրներից (պղծերից) չմտենան այս աստուածային խորհրդին:

ՑԱՆԿ

§	Երես
1. Անառակ որդի	5.
2. Ողորմած Սամարացու առակը	7.
3. Որոմի առակը.	8.
4. Այգու մշակների առակը.	9.
5. Քանքարների առակը.	11.
6. Մեծատան և աղքատ Ղազարոսի առակը	13.
7. Յիսուսի ճնունդը.	14.
8. Յովհաննէս Մկրտիչ	15.
9. Յիսուսի մկրտութիւնը	18.
10. Յիսուսի տաճար տանուիլը.	19.
11. Յիսուս մտնում է Երուսաղէմ	21.
12. Յիսուսի խաչելութիւնը	24.
13. Յիսուսի թաղումն և չարութիւնը	28.
14. Քրիստոսի համբարձումն	29.
15. Հոգեգալուստ	30.
16. Ս. Ստեփաննոս նախավկայ	31.
17. Սաուուղի դարձը	33.
18. Սանդուխտ կոչս	36.
19. Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Խորվիրապ մտնելը	37.
20. Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Խորվիրապից դուրս գալը.	38.
21. Ս. Սահակ Պարթև և Մեսրոպը մաշտոց.	39.
22. Թարգմանիչներ	43.
23. Ատովմեանց նահատակութիւն	45.
24. Խաչվերաց	61.
25. Եկեղեցու ձևը	62.
26. Պատարագի երգեր	70.

2013

398

0026226

<< Ազգային գրադարան

NL0026526

Իմ աշխատութիւններն ստանալ ցանկացողները կարող են գրիմել՝ 1) Тифлисъ: армянскому священнику Сааку Саакянцъ, 2) Կենդրոնական գրադատանոց:

Ս Տ Ո Ր Ի Ն Զ Բ Զ Ա Ն

ՌԻՍՈՒՑՉԱՑ ՀԱՄԱՐ

	Ընկարմ		Կարմած	
	Ռ.	Կ.	Ռ.	Կ.
1. Դասագիրք ²⁰⁰ կրօնի հին-ուխտ . . .	1	75	1	95
2. Դասագիրք կրօնի նոր-ուխտ ձ. I . . .	1	—	1	20
3. Դասագիրք կրօնի նոր-ուխտ մասն II. տետր Ա.	—	35	—	55
4. Դասագիրք կրօնի նոր-ուխտ մասն II. տետր Բ. Գ.	—	70	—	90
5. Մի քանի խօսք հայ կրօնուսույցներին	—	10	—	22

ԱՇԽԱԿԵՐՑԱՑ ՀԱՄԱՐ

6. Սրբազան պատմութիւն հին-ուխտ ք. տիպ V տարի	—	40	—	50
7. Սրբազան պատմութիւն նոր-ուխտ ք. տիպ IV տարի	—	40	—	50
8. Դասատետր կրօնի ք. տիպ III տարի	—	30	—	40
9. Դասատետր կրօնի ²⁰⁰ ք. տիպ II տարի	—	20	—	30
10. Դասատետր կրօնի ք. տիպ I տարի	15	—	25	—

Ճանապարհածաւոր ինձ գրաց ձ: ինձ գրիմելերը կտանան 20% պիջու մ'ն: